תלמוד בבלי · ראשונים · ר״ן · סדר מועד

חידושי הרן על מגילה

רבנו נסים [הר"ן] גירונדי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי הרן על מגילה

רבנו נסים [הר"ן] גירונדי

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-הרן-על-מגילה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א - מגילה נקראת 4
דף ב. 4
דף ב: 7
דף ג: 7
דף ד. 9
דף ה. 12
דף ו: 14
דף ז. 14
דף ז: 14
דף יד. 16
דף טז: 17
פרק ב - הקורא את המגילה 18
דף יז. 18
דף יח. 18
דף יח: 20
דף יט. 20
דף יט: 22
פרק ג - הקורא את המגילה 23
דף כא. 23
דף כא: 23
דף כב. 25
דף כב: 26
דף כג. 26
דף כג: 26
דף כד. 27
דף כד: 30
דף כה: 31
פרק ד - בני העיר 31
דף כו. 32
דף כו: 33
דף כז. 34
דף כז: 35
דף כח. 35
דף כח: 36
דף כט. 36
דף ל. 37
דף ל: 37
דף לא. 37
דף לא: 39
דף לב. 39
השמטה 39

חידושי מגלה לרבינו נסים ז"ל

פרק א - מגילה נקראת

דף ב.

מגלה נקראת באחד עשר בשנים עשר וכו'. פעמי' בזה ופעמים בזה ולקמן במתניתין מפרש לה:

לא פחות ולא יותר. לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון בט"ו ובעי בירושלמי אמאי לא אמרי' מימות אחשורוש שהרי נעשה בו נס. ומשני כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל. שאלו היה אומר מימות אחשורוש לא היתה ירושלים ושאר ארצות ארץ ישראל בכלל מוקפין לפי שהן חריבות עכשו. אבל מנינן מימו' יהושע בן נון איתא לא"י בכלל. שאעפ"י שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן מימות יהושע בן נון וכדר' אליעזר דאמר אשר לו חומה אעפ"י שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. וי"א מפני שתחלת מפלתו של עמלק בימות יהושע היה והוא תחלת הנס. ומנא לן דאזלינן מימות יהושע בן נון מדכתיב במגלה היושבים בערי הפרזות ש"מ למילף מפרזים דיהושע הוא דכתביה וכתיב גבי יהושע מלבד ערי הפרזות דכתיב בסיחון ועוג מה התם קרי ערי פרזים אף כאן בקריאת מגלה:

אלא שהכפרים וכו'. כלומר מאחר שהמוקפים קורין בט"ו ושאינן מוקפים קורין בי"ד הכל בכלל תו היכא י"א וי"ב וי"ג אלא שהכפרים נתנו להם חכמים רשות להקדים קריאתם בימי הכניסה שהם יום שני ויום חמישי שלפני י"ד מפני שבני הכפרי' מתכנסין לעיירות למשפט לפי שב"ד יושבין בעיירות בשני ובחמשי כתקנת עזרא ובני הכפרים אינם בקיאים כ"כ וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר ולא הטריחום חכמים לחזור ולבא ביום י"ד ופעמים שאותו יום כניסה שהם מקדימים לקרות בו חל ביום י"א ופעמים בי"ב ופעמים בי"ג ולקמן במתניתין מפרש כיצד כפי' רש"י יום הכניסה שהיו באים לב"ד בשני ובחמישי וקשיא לרבינו הא דאמרינן לקמן במתניתין איזו היא עיר גדולה כל שיש בה י' בטלנין פחות מכאן הרי זו כפר ואי הוי טעמא משום ב"ד וכי בשביל שיש שם עשרה בטלנין יש שם ב"ד. ע"כ נראה לרבינו דמיירי בספר תורה שבני הכרכים מתכנסים בכל שני וחמישי לשמוע ס"ת והשתא אתי שפיר הא דתני לקמן איזו זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר ובאין לשמוע ספר תורה בעיר דכיון שאין שם עשרה בטלנין אין רגילין להתפלל במנין ולקרות בס"ת.

והקשה החשה הרב ר' חיים ז"ל למה אמרינן מקדימין ליום הכניסה קרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות שהרי בני העיירות גדולות קורין לבני הכפרים ביום י"א והן קורין לעצמן ביום י"ד. ובקמא דיבמות אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד אחת בעיר אחת פלג מורו כדברי ב"ש פלג מורו כדברי ב"ה ואם קרה נמי שבני העיר קורין לבני הכפרים ביי"א וביי"ב וביי"ג וקורין לעצמן ביום י"ד קרי ביה לא תתגודדו דהוי כב"ד אחד בעיר אחת דפלג מורו כב"ש ופלג מורו כב"ה. ואומר רבינו דלאו קושיא היא כלל שהרי עיקר התקנה כך היה בימי מרדכי ואסתר כיון שראו צורך בדבר ואלו ואלו מודין שקורין לבני העיירות ביום י"ד ולבני הכפרים יש להקדים ולהכי לא שייך כאן לא תתגודדו דלהוי כשתי תורות. והיינו דקאמר התם ר' יוחנן לריש לקיש עד כאן לא שנית מקום שנהגו לעשות מלאכה וכו' דלא חשיב אגודות כיון ששניהם מודים שבעיר זו עושים כך ובעיר זו עושים כך ואם היה בן מקום זה משתקע בזה היה עושה כמותם והא דסבר ריש לקיש למימר התם דדוקא במנהג לא חשיב אגודות אבל באיסורא חשיב אגודות והן חולקין אלו מאלו ופריך ליה ר' יוחנן והא תניא ב"ש מתירין את הצרו' לאחין וב"ה אוסרין. מכ"ש פריך דהא ב"ש וב"ה כשתי בתי דינין בעיר אחת דמו ואיכא פלוגתא ואפ"ה לא חשיבא אגודות כ"ש הכא במגלה ליכא אגודות כיון דליכא פלוגתא כדפרישית:

כיצד חל להיות בשבת. כולהו בזמן שקובעין על פי הראיה איתנהו ולפי ראות הלבנה הן קובעין אבל אנן דידעינן בקיבועא דירחא אי אפשר לפורים בשבת או בשני או בד' משום דבכל הני הוי בד"ו פסח וא"א להיות כדאיתא בראש השנה משום יום הכפורים. ובירושלמי גרסי' א"ר יוסי לית כאן חל בשני חל בשבת וברביעי דאם חל י"ד בשני צומא רבא באחד בשבת ואם חל בשב' צומא רבא בערובתא חל להיות בשבת כפרים ועיירות מקדימין ליום הכניסה. וק"ל אמאי לא אמרינן נמי הכי כי חל מוקפין בשבת דנדחו ליום הכניסה ואנן אמרינן קורין בערבי שבת דהא כי חל י"ד בערב שבת מוקפין בשבת וקאמר דמוקפין ועיירות קורין בו ביום ולא מדחו מוקפין ליום הכניסה. הא לא קשיא כיון דמשכחי זמן המפורש בהדיא נדחה אההוא זמן דקדים מה שאין כן כי חל ארביסר בשבת דליכא מקמיה זמן קבוע ומפורש הילכך נדחו ליום הכניסה.

גמרא היכא רמיזה הקדמה זו שעושין בני הכפרים:

בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם חכמים. לרבות י"א ויי"ב אבל לי"ג אמרי' בגמרא דלא צריך קרא דיום י"ג זמן קהלה לכל היא. ופירש רש"י זמן מלחמה לכך לא צריך קראי.

וקשיא ליה לרבינו יעקב דהל"ל זמן מלחמה לכל היא. ונ"ל דהכי פירושו זמן קהל' לכל היא שהרי מתאספי' יחד לתענית אסתר דהוה ביום י"ג ומתאספים שם בני עיירות

וכפרים והילכך לא צריך קרא וכן נמצא בשאלתות דרב אחאי וביום י"ג עשו תענית בימי מרדכי ואסתר לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים. וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דדרשי' במס' תענית מדכתיב ומשה אהרן וחור מכאן לתענית שצריך ג'.

ומכאן נרא' לרבינו יעקב שיש סעד לתעני' אסתר שאנו עושין בי"ג לחודש כמו שעשו היהודים כשעמדו להקהל ולעמוד על נפשם בי"ג לחודש אדר ובכל התלמוד לא מצינו לו סעד. ומה שאנו מקדימין התענית ליום חמישי כשחל פורים ביום א' ולא עבדינן ליה ערב שבת דבר זה נמצא בתשובת הגאונים לפי שרגילין בתעניות לומר סליחות ותחנונים ודבר זה אי אפשר לעשות בערב שבת שלא יוכל לטרוח בצורכי שבת ובמסכת סופרים נמצא שרבותינו שבמערב מתענין באדר שלש תעניות דאסתר ואעפ"י שאותן היו בניסן לא רצו להתענות בניסן לפי שבו נגאלו אבותינו ממצרי':

הואיל ועיניהם של עניים נשואו' למקרא מגלה. כדי לחלק להם מעות פורים:

אין קורין אותה אלא בזמנה. בי"ד ובט"ו. וקשיא לן על הדין פירושא. הא דאמרינן לקמן בגמרא הואיל ואמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגלה.

וראיתי להרב רבינו אפרים שפי' לפרק קושיא זו בזמן הזה שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות אי יהבו להו מתנות בי"א ובי"ב ובי"ג אזלי ואכלי להו בההוא יומא ושמחת פורים אינה נוהגת אלא בזמנה ובטלה לה שמח'. וא"ת ליקרו בי"ב ולא ליתיב להו מידי עד י"ד וט"ו כיון דחזו עניים דקרו מגלה ולא יהבי להו מידי מייאשי ואזלי להו לדוכתא אחריתי וקא בטלה מהם מצות מעות פורים מהני דקרו בי"א ובי"ב. ורש"י פי' בזמן הזה שאין השנים כתקונן ואין שלוחי ב"ד יכולין לצאת כדרכן וישראל אינן שרוים על אדמתם אלא הן מפוזרי' בכל פאה ואין השלוחין מגיעין לרוב המקומות והן נוהגין לומר מפוריא לפסחא ל' יום. ואי קרינן בי"א בי"ב ובי"ג אתי למימנה מנייהו תלתין יומין עד פסחא ומקדמי ליה לפסחא ואתו למיכל חמץ בימים האחרונים של פסח.

גירסא אחרינא הואיל ומסתכנין בה כלומר בזמן הזה שגוזרים שמדין על ישראל שאין השנים כתקונן אין קורין אותה אלא בזמנה דאי קרו הני בי"א והני בי"ב או בי"ג אושא מילתא ושמעו אומות העולם וגזרי שמדא הילכך מקיימין דתותינו בצנעא אבל בזמן שישראל שרוים על אדמתם לא איכפת להו מידי. והכי תניא בתוספת' הואיל ומסתכנין בה לא יסתכנו בה אלא בזמנה. וגרסי' בירושלמי תני במקום שהן מסכנין קורין אותה בארבעה עשר ר' יוסי בעי אם במקום שהן מסכנין לא יקראו כל עיקר.

דף ב:
כרכין המוקפים חומה מימות יהושע בן נון וכו' מנ"ל. דבקרא לא אזלינן אלא דשאינו מוקפין קורין בי"ד אבל במוקפין לא חזינן מידי דכתיב על כן היהודים וכו'.
אמרי' בגמרא חזקי' קריה בטבריא בארביסר ובחמיסר מספיקא כלומר מספקת ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע או לא. וקשיא לן א"כ האידנא דמספקא לן טובא אמאי לא קרינן בי"ד ובט"ו דהא מספקא לן. והגאונים מתרצים כי חזקיה לא הוה מספקא ליה אם היתה נבנית בימות יהושע בן נון אלא (לאו) דפשיטא ליה דבימות יהושע היתה נבנית אלא ספיקא דאית ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע או לאו. אבל אנן דמספקא כולה מילתא אם היתה נבנית מימות יהושע או לאו לא קרינן בתרוויהו. ומ"מ אכתי מבעי' לן בהי מנייהו קרינן כיון דספק' נינהו. אך יש לתרץ דהיינו טעמא דלא קרינן בט"ו משום דאין שם עשרה בטלנין וכל כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר ואפי' הוי מוקף מימו' יהושע וכ"ש בהני דידן דספיקי נינהו. ובטבריא היו עשרה בטלנין:
וכל הסמוך לו. אמרינן בגמ' סמוך אעפ"י שאינו נראה נראה אעפ"י שאינו סמוך. נראה כגון דיתבא בריש טורא והעומד חוץ לעיר נראה שהוא מן העיר. סמוך דיושבת העיר בנחל נידון ככרך וקורין בט"ו. עד כמה קרינן ליה סמוך.

דף ג:
שישב ולבסוף הוקף שנתיישב תחלה בבתים ולבסוף הוקף חומה. בית מושב עיר חומה מושב של עיר חומה בית שנתיישב בתוך עיר חומה ולא שהי' בית מושב ואח"כ עיר חומה אינו נידון כבתי ערי חומה. וצ"ע מאין ידעו בימי יהושע העיירו' המוקפים שמצאו שם אם הוקפו ולבסוף ישבו או ישבו ולבסוף הוקפו. י"ל על פי הדיבור ידעו אי נמי מהני לאותן עיירות שבנו ישראל בימי יהושע לדקדק להם בין ישבו ולבסוף הוקפו בין הוקפו ולבסוף ישבו דלאו דוקא מימות יהושע אותן שנמצאו בנויות דומיא דששים עיר כל חבל ארגוב דהוא הדין אותן עיירות שנבנו בימות יהושע נקראין בתי ערי חומה:
כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר פי' כרך מוקף חומה מימות יהושע אף על פי שהוא מוקף בעי עשרה בטלנין מפני שכל כרך שאין בו עשרה בטלנין אין ת"ח רשאי לעמוד בתוכו משום שכשהקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש וגו' כך פירש רש"י.
ופי' רב אחא משבחא ז"ל בטלנין ממלאכתן וכולן נחלקים לצורך העיר. ג' מהן דינין ושמש ב"ד וגבאי צדקה שנים ואחד המחלק עמהם וסופר וחזן ומלמד תינוקת שהן

יושבין כל היום בבהכנ"ס וכשהוא שעת התפלה מזומנים להתפלל. ובירושלמי בטלין שאין עושין כלום אלא עומדין בבית הכנסת להתפלל מהר בשעה הראויה:
ואע"ג דאתו מעלמא. דקבועין בעינן:
ישראל במעמדן. עומדין היו על תמידי צבור בשעת הקרבתן במס' תענית:
אשר לו חומה. אשר לא כתיב בא' ומסורת לו בו' ללמד אעפ"י שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן הרי הוא כבתי ערי חומה אלמא אעפ"י שחרב נידון כבתי ערי חומה:
תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף. לאו דוקא נקט הכא מת מצוה דה"ה אפי' לא הוי מת מצוה דמבטלין תורה להוצאת המת קאמרינן דהיינו לכל מתים שבעולם ואיידי דנקט מת מצוה [במגיל'] דכול' מלת' בעי' ופשט' משום הך בעיא נקט לה:
עבודה ומת מצוה. מת מצוה מת שאין קוברין:
מולאחותו. דתניא בספרי ולאחותו מה ת"ל דכתיב גבי נזיר לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם וקא פריש הכי לאביו מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר על כל נפשות מת לא יבוא אלא לאביו הוא דלא יטמא אבל למת מצוה מטמא ולאמו מה תלמוד הרי שהיה כהן הדיוט ונזיר אף על פי שאינו מטמא לאביו ולאמו מטמא הוא למ"מ ולאחיו מה תלמוד הרי שהיה כהן גדול ונזיר מטמא הוא למת מצוה ואינו מטמא לקרובים ולאחותו מה תלמוד לומר הרי שהיה כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמילת זכריו ועבדיו מעכבין את פסחו כדכתיב המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו ולהכי תני להו גבי הדדי יכול יטמא ולא יקריב את פסחו שאין פסח דוחה את הטומאה הא אמרת לאחותו לא יטמא אבל למ"מ מטמ' ולא יקרי' את פסחו אלמא מת מצוה חמור מכולהו:
גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. כדגרסינן בבבא מציעא כתוב א' אומר לא תוכל להתעלם וכתוב א' אומר והתעלמת מהם פעמי' שאתה מתעלם ופעמים שאין אתה מתעלם זקן ואינה לפי כבודו והתעלמת אלמא מפני כבודו מתעלם כפירש"י.
ואית דמקשו עליה מהא דאמרינן פרק מי שמתו על מי שיש לו כלאים בבגדו דמלאו דלא תסור קאמר שהוא מדרבנן אבל לאו שבתורה לא אמרינן גביה גדול כבוד הבריות ולאו קושיא היא דהא משום כבוד הבריות משמע נמי התם דדחי לא תעשה שבתורה היכא דהוה שב ואל תעשה כדמשני גבי שחיטת פסח וכי לא שני התם נמי גבי זקן ואינה לפי כבודו שב ואל תעשה שאני משום דאית ליה פירוקא אחרינא אסורא מממונא לא גמרי' הילכך לאו שהוא שב ואל תעשה כבוד הבריות דחי ליה אעפ"י שהוא מן התורה. וכי אוקמא ללאו דלא תסור מלאו שהוא בקום עשה קאמר דלא מידחי אלא א"כ הוא מדרבנן

אבל לאו של שב ואל תעשה אפילו הוא מדאוריתא דחי ליה כבוד הבריות הילכך מקרא מגילה נמי שב ואל תעשה הוא ולאו דאבדה נמי וכבוד הבריות דחי להו.

דף ד.

נשים חייבות במקרא מגילה. מכאן משמע שנשים מוציאות אחרים אם קוראות מגילה דמקרא משמע שקוראות אותה לאחרים. ואמרי' בריש ערכין הכל כשרין לקרות את המגילה הכל לאתויי נשים משמע שהנשים מוציאות את האנשים יד"ח. וכן פירש"י וה"ג פסקו שהנשים אינן חייבות [אלא] בשמיעה אבל קריאתן לא הוציא את הרבים ידי חובתן שחייבין בקריאה עד שישמעו מפי אנשים המחויבין כמותן ואין שמיעתן מנשים חשובות כאלו הן עצמן קורין ומביא בה"ג ראיה מן התוספת' דקתני הכל חייבין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן. אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא שאיו מינו. טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. נשים ועבדים וקטנים פטורים ממקרא מגילה עד כאן לשון התוספת' ובה"ג:

הוסיף אח"כ אלא שחייבין במשמע. וי"ל שמעת' קמייתא דערכין לפי דברי בה"ג והתוס' דהאי דקאמר הכל כשרים לאו שיוציאו אנשי' בקריאת' אלא נשים בלבד דסד"א שלא יוציאו גם נשים שלא תהא קריאתן חשובה אפי' להוציא נשים כיון שאין קריאתן חשובה להוציא אנשים וצריכות שמיעה מן המחויבין קמ"ל דמוציאות נשים אעפ"י שאין מוציאות אנשים ולא כפירוש רש"י שפירש בערכין:

שאף הן היו כאותד הגם. פירש רש"י בערבי פסחים בשם רבינו יצחק הלוי לפי שעיקר הנס נעשה על ידם על ידי אסתר והכי נמי אמרינן בחנוכה שנשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס שנעשית ע"י יהודית. והכי נמי אמר שנשים חייבות בד' כוסות של פסח שאף הן היו באותן הנס דאמרינן בעלמא בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו ישראל ממצרים. מיהו לישנא לא אתי שפיר דלא הוה ליה למימר שאף דמשמע שהם טפלות והיה ליה למימר שהיו. ועוד דבירושלמי לא משמע הכי דאמרי' התם ר' יונה אבוה דר' מונא היה מתכוין לקרותה בפני הנשים שבביתו שהכל היו בספק פי' ספק להשמיד להרוג ולאבד. ולפי פירוש רש"י היה לו לומר לפי שהם עיקר הנס. על כן נראה פירוש הירושלמי עיקר וכן בנר חנוכה וד' כוסות חייבות לפי שאף הן הוו משועבדות במצרים והיו בסכנה כשצרו עליהם מלכי יון. וא"ת אפי' קטני' לתחייבו דהא כתיב טף ונשים ביום א' ואע"ג דבירושלמי תני בר קפרא צריך לקרות לפני נשים ולפני קטנים שאף הם היו בספק מ"מ לר' יהושע לא אמר אלא נשים דמשמע דפליג אהאי ירושלמי. י"ל דנשים כיון דאיתניהו במצות כגון במצות לא תעשה ובמצות עשה

שלא הזמן גרמא הטילו עליהן מצו' מגל' אעפ"י שהיא מצות עשה שהזמן גרמא [אבל קטן דליתא במצות] הכא נמי לא מחייבינן ליה אעפ"י שהיה באותו הנס.
כתב בעל העיטור כי היכי דנשים מזמנות ואין מצטרפות לברכת זימון ה"נ אין מצטרפות לעשרה לכתחלה:
ולשנותה ביום. זכר לנס שהיו צועקים בימי צרתם ביום ובלילה:
אלהי אקרא יומם וגו'. במזמור אילת השחר הוא שנאמר על אסתר כדאמרינן במס' יומא למה נמשלה אסתר לאילת:
אקרא יומם. מקרא מגילה ואעפ"י שכבר לילה לא דומיה לי.
אומר ר"ת דאעפ"י שבירך בלילה זמן חוזר ומברך אותו ביום שהרי עיקר קריא' המגילה הוי יותר ביום מבלילה דהכי משמע לישנא דקרא ולילה לא דומיה לי כלומר אף על פי שעתיד לקרותה ביום יקראנה בלילה עיקר פרסומי ניסא ביממא הוא. ותנן לקמן כל היום כשר לקרות את המגילה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים וקתני נמי אין קורין את המגיל' ולא מוהלין ולא טובלין אלא ביום ומפרש בגמ' מנ"ל דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים בימים אין בלילה לא לימא תהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי וכו' ומשני כי קתני איום מיהו מדקתני מקרא מגילה בהדיהו ש"מ דעיקר קריאתה ביממא. ועוד אמרי' לקמן מאי מברך מנ"ח ולא קאמרינן דבלילה מברך מנ"ח וביום מקרא מגיל' ושעשה נסים ולא שהחינו כדאמרי' גבי נר חנוכה יומא קמא מברך וכו' אלמא משמע דלעולם מברך מנ"ח ביום ובלילה ע"כ. וכן נראה. ולא כמו שכתב הרב רבינו משה ע"ה פ"א בהלכות מגיל' ביום אינו חוזר ומברך שהחיינו:
פורים. לבני כרכים:
שחל להיות בשבת שואלין ודורשין וכו'. אבל יום י"ד האידנ' לעולם אינו חל בשבת.
כתב רב אחא דכי חל פורים בשבת דהוי התענית בע"ש דתענית נדחה לחמישי לפי שאין רשאי לכנס בשבת כשהוא מעונה מפני טורח השב' ואעפ"י דאמרי' בתענית בשלהי פרק סדר תעניות כיצד הלכה מתענה ומשלים וקאי אערב שבת דקא תני במתניתין הא לא קשיא דמ"מ לכתחלה אסור אלא אם התחיל. א"נ התם תענית של צורך הוא כגון תענית גשמים או תענית חלום שהוא תענית הצריך אבל באידך תענית אין מתענה:
ויעבירו ד' אמות ברשות הרבים. והאי דנקט יעבירו ולא נקט יוציאנו ה"ק אפילו העברה לחודה משכחת בה לא מבעיא הוצאה דשכיחא בה שבבית יקראנה אלא אפי' העברה לחודה איכא וכגון שהמגילה עומדת ברשות הרבים אע"ג דלאו אורחא הכי איכא למיגזר.

ויש שמקשים במילה נמי אמאי לא גזרינן שמא יעביר הקטן ד' אמות לפי שאין הכל בקיאין בה ואמאי דחי שבת דדרשינן ביום השמיני ואפילו בשבת. וי"ל דשני שופר ולולב ומגילה משום הכי גזרינן בהו דהכל חייבין בהן ואין הכל בקיאים בהן וכולם טרודים ללמוד ולצאת ידי חובתן אבל מילה אין הכל טרודין בה אלא אבי הבן בלבד ואם יעבירנו ימחו בידו הכל שאינן טרודין. והזאה דפסח דגזרינן בה שמא יעבירנו אע"ג דלא טריד בה אלא הטמא מ"מ הכל טרודין בפסח ואם יעבירנו הטמא לצלוחית החטאת כדי להזאת לא ימחו בידו. והזאה דתרומה כיון דלית לה זמן קבוע ואינה שעה עוברת לא דחיא שבת.

גרסי' במס' סוכה מפני מה אין לולב דוחה שבת בי"ט הראשון ולא מצותו מן התורה אפילו בגבולין. ואוקימנא משום דלא ידעינן בקיבועא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה.

כתב הר"ז ז"ל אלו הן דברי הרב והן בשגגה שלא נאמר והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה אלא לענין גזרה דרבה דכי היכי דגזרינן גבי שאר ימים דלולב דליתנהו מה"ת בגבולין משום גזרה דרבה הם הכי נמי גזרינן בשופר ומגילה שאף מצות שופר מעורבת היא מדרבנן ומדאורייתא אי למאן דאמר שלש תרועות בר"ה שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים ומשום תרועה דאוריתא דאית בה אמרו דתידחי שבת במקום שיש בו ב"ד. ומשום תרועה דרבנן דאית בה גזרו שלא תדחי שבת בשאר מקומות. וכן מגילה שהיא מדבריהם אבל לענין ספיקא דקיבועא דירחא אין בזה טעם לשופר ולמגל' שאפי' במקום שלא הי' להם שום ספק בקיבועא דירחא לא דחו את השבת כדתנן גבי שופר במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה ומגילה מעולם לא דחתה שבת בשום מקום דבכל מקום דרבנן היא וספיקא דקיבועא דירחא לא הוזכר בגמ' אלא לענין לולב בלבד לגבי י"ט ראשון דאיתי' מן התורה בגבולין והי' מן הדין לדחות את השבת אלא שאין אנו יודעים בקיבועא דירחא ע"כ.

וי"ל דברי הרב ז"ל דמה שאמר גבי שופר משום דלא ידעי' בקיבועא דירחא שאפי' כשהיה בית המקדש קיים לא היו יודעים בקיבועו של חודש לפי שהוא חג שהחודש מתכסה בו ואפי' בזמן שהעדים באין בשחרית במקדש היו יודעים. בגבולין לא היו יודעים בודאי בקיבועו של חודש ולפיכך לא היו תוקעים אלא במקדש לבד דמספיקא לא דחינן שבתא מיהו במקדש שהם זריזים א"נ לאחר תקנת ר' יוחנן בן זכאי שהתקין כל מקום שיש בו ב"ד ובפני ב"ד והם מתירין בהם לא גזרו משום גזרה דרבה.

ומה שאמר הרב ז"ל והיינו טעמי' דמגילה ידוע הוא שכלפי שאמר והלא מצותו מן התורה אפי' בגבולין ואמר משו' דלא ידעינן בקיבועא דירחא ולא דחי שבתא אלא ודאי דדברי תורה לפי' אמר והיינו טעמא דמגיל' כלומר שאינה דבר תורה.

דף ה.

שלא בזמנה. כגון שחל י"ד בשבת לבני עיירות כי בימי חכמי התלמוד לא היו נזהרין מבד"ו פסח ומאד"ו ר"ה עד דורות האחרונים. או שחל יום ט"ו לבני כרכים אבל בי"א וי"ב וי"ג ליכא למקרי כלל דהא בטלי להו. א"נ שלא בזמנה מי שנאנס ולא קראה בי"ד או בני כרכים היוצאים לדרך. ותניא בתוס' יוצאין בשיירה ומפרשין בספינה קורין בי"ד והאי דק"ת קורין בי"ד ה"ה בני עיירות שלא קראוה בי"ד קורין בט"ו. וכתב בה"ג יוצאין בשיירה ומפרשים בספינה קורין מי"א עד ט"ו. ורש"י ז"ל פי' שלא בזמנה שהקדים ליום הכניסה ואיכא למימר אע"ג דבימי רב ליתא לתקנתא ואין קורין אותה אלא בזמנה פלוגתא דבזמנה קורין אותה ביחיד אתא לאשמעינן. ואע"ג דחש להא דרב אסי וכו'.

כתב הר"ז לדידן לא מכרעא דר' יוחנן כרב דעד כאן לא קאמר רב. אסי אלא שמצותה לכתחלה לקרותה בעשרה משום פרסומי ניסא אבל אם קראה ביחיד דברי הכל יצא בין בזמנה בין שלא בזמנה שלא אמרו הדבר אלא להדור מצוה ולפרסומי ניסא דהכין אמרי' קורין אותה בעשרה ולא אמרינן אין קורין אותה אלא בעשרה שמעת מינה דמצו לכתחלה למעבד הכי ולהדורי אבי עשרה ואי עביר וקראה ביחיד יצא אי נמי היכא דלא אשכח בי עשרה קרי ליה ביחיד אפי' לכתחלה תדע דהא לא תנינן לה במתניתין דתנן אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה וכו' מכדי במסכת מגילה קיימינן אמאי לא חשיב מקרא מגילה ואמאי לא מותבינן מנה לרב אסי וכתב רבי' ש"צ מפני שזהו טעמו של רב אסי דאמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה דקא סבר דבכלל תורה ונביא הוא. ואין קורין בהן בפחות מעשרה ואין זה צריך לפנים ועיקרן של דברים כדברי הרב אלפסי שאלמנא לא היה רב אסי מחמיר אלא למצוה להדורי אבי עשרה על מה חש לה לדרב אסי כיון דלא סבירא לי' כותיה אלא ודאי לדברי רב אסי דיעבד נמי לא יצא ומשום הכי חש לה רב להחמיר ואלמלא כן הוו אמרינן בגמרא מצותה בעשרה א"נ הוו מפרשי בהדיא לא מצא י' קורין אותה ביחיד הילכך אדחיא לה להא דרב אסי לגמרי מסוגיין דלקמן כדברי רבינו וכן כ' ר"ח. ובעל העיטור כתב מסתברא כל היכא דאשכחן חש לכתחלה קאמר ואי לא אפשר שרי ומדרב דהוא בר פלוגתייהו חייש ש"מ איתא לדרב אסי היכא דאפשר כן הא לא אפשר קורין אותה ביחיד וכן הילכתא והא דאמרינן לא אמרן אלא בצבור בבית הכנסת קאמר שהוא מקום צבור ובעיא פירסומי ניסא ולמעוטי

ביחיד שבעשרה שלא בבית הכנסת דיצא דהא לא קאמר לא אמרן אלא בעשרה וה"ק לא אמרן אלא להוציא צבור אבל להוציא יחיד יצא וקורא בה בי' קאמר. ועוד רב אסי למצוה קאמר דאטו יחיד דלא משכח עשרה מי לא קרי. והא דאמרינן מביאין לו שופר ותוקע מגילה וקורא בה בעשרה קאמר ע"כ.

מתניתין איזוהי עיר גדולה וכו':

גמרא י' בטלנין של בית הכנסת. שבטלין ממלאכתן שיהו מזומנין לכל שעה דתפלה כדאמרינן לא מצא שם י' מיד כועס:

באלו מקדימין וכו' אבל סעודת פורים וסעודת ר"ח וספק מילה:

וכו' סעודת ר"ח גרסינן בירושלמי ובתוס' לא גרסינן אלא סעודת פורים וספק מילה דהא אמרינן גבי ר"ח אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל:

מאחרין. מאחר את הסעודה למחר ופירוש סעודת פורים כגון שחל ט"ו בשבת דמקדימין הקריאה ע"ש אעפ"כ סעודת פורים מאחרין עד לאחר השבת והכי איתא בירושלמי סעודת ר"ח וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין. ר' זעירא בעא קומי ר' אבהו ויעשו אותן בשבת א"ל לעשות אותן ימי משתה ושמחה את ששמחתו תלויה בב"ד יצא זה ששמחתו תלויה בשמים:

וחגיגה. שלמי חגיגה אי מיקלעו י"ט בשבת מאחרין להו עד למחר:

והקהל. כדאי' במסכת סוטה:

ספק מילה. כגון שנולד בין השמשות של יום שני בשבת ומספקא לן שמא יום הוא עדיין ויהיה נימול בא' בשבת אפ"ה אסור למולו בא' דשמא לילה הוא והויא מילה שלא בזמנה ולא קעביד מצוה יאחר אותה עד שני בשבת א"א דלא קא עביד מצוה אע"ג דאפשר שהיא שלא בזמנה:

הקהל. מצות הקהל בכל שנה ראשונה של שמטה במוצאי י"ט הראשון שהוא יום ראשון של חולו של מועד כדאמרינן במסכת סוטה שהיה המלך קורא ספר משנה תורה וכל העם חייבים לבא ולהביא טפם כדכתיב האנשים והנשים והטף ובשבתא אי אפשר ומאחרין אותו עד למחרת. ובתלמוד ירושלמי נמצא דהא דלא עבדינן לי' בשב' משום בימה כדתנן בימה של עץ היו עושין למלך בעזרה ויושב עליה ואי אפשר לבנותה בשבת ופרכינן התם וליעבדה מאתמול כלומר ביום חמישי בשבת שהוא ערב י"ט ומשני דחיקא ליה עזרה שדוחקת וממעטת אויר בעזרה וכל האויר היו צריכין לנס הנזכר בעשרה ניסים שבמקדש אלא מאחרין עד למחר ולא מקדימין.

דף ו:

מתניתין קראו את המגלה וכו'. תנא דמתני' בי"ד קא מיירי אבל בשאר דברים שיש בין אדר ראשון לאדר שני כגון סדר פרשיות לא קא מיירי ולא תידוק ממתניתין הא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין דמתניתין בי"ד לחודיה קיימא. ובענין סדר פרשיות אסיקי' בגמרא דאם קראן בא' צריך לחזור ולקרותן בשני.

דף ז.

גמרא שתי מתנות לאדם אחד. למי שהוא עשיר. ולאביונים שאינן רגילין כ"כ לאכול די להם במתנה אחת והיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול.

דף ז:

מחליפין סעודתייהו. שלא היה לאחד מהם כדי שיוכל לשלח לחבירו ולהשאיר לעצמו והיו שולחין כל סעודתן זה לזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים משלוח מתנות.

כתב הר"ר אפרים תוספת על הלכות הרי"ף ז"ל הא דתנן התם כל הכתוב במגלת תענית דלא למספד וכו' כדכתיב בתוספת הלכות וזו הנוסחא תנן התם כל הכתוב במגלת תענית דלא למספד לפניו אסור לאחריו מותר. ר' יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור. דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר. ר' יוסי אומר לפניו אסור לאחריו מותר. והאידנא בטלה מגלת תעני' לבד מחנוכה ופורי' ותרויהו דלא למספד כתיב בהו במגלת תענית הילכך לפניה' ולאחריה' [נמי] אסור [בתענית ו] בהספד כר' יוסי. ואע"ג דאמר ר' חייא בר אבא [א"ר יוחנן] הלכה כר' יוסי בדלא להתענאה מכלל דבלא למספד כת"ק ס"ל דאמר לפניו אסור לאחריו מותר אפ"ה כר' יוסי עבדינן דהא רב אשי קאמר (הכי) כל שלאחריו אסור **(עיין הגי' באלפסי)** בהספד בתענית מותר והא כר' יוסי אתא דאי ת"ק ליתי ליה לאחריו אסור כלל הלכך חנוכה בין לפני' בין לאחרי' אסור בהספד ולגבי פורי' בני ארביסר אסורין [נמי] בחמיסר בהספד ובתענית ובתליסר אסור בהספד לחודה ובני חמיסר אסירין בתרויהו בהספד ובתענית [ובי"ו אסור בהספד] ע"כ דברי ה"ר אפרים.

ומה שכתב בכלל דבריו דמימרא דרב אשי כל שאחריו בהספד. אסור בתענית מותר אין הגירסא נכונה כך אלא בתענית אסור בהספד מותר לפי שהתענית יותר חמורה מן ההספד כדתנן אילין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למספד בהון אלמא תענית חמורה. ומה שהביא ראיה מדברי רב אשי לדחוייה לר' יוחנן ליתא דרב אשי לא הילכתא קאמר אלא פירושי הוא דמפרש למתניתין דמגלת תענית דאתיא כר' יוסי דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור ולתירוצה למתניתין הוא דאתא. ואף התם נמי אסיקא בתירוצה אחרינא השתא דאתית להכי עשרים ותשעה נמי אי מיקלע ליה מלתא

ובטליניה לעשרים ותמניא עשרים ותשעה גופיה י"ט הוא ואסיר הילכך לא אלימא דרב אשי לדחויה לדר' יוחנן דקא פסק הילכתא בהדיא כר' יוסי בדלא להתענאה מכלל דבדלא למספד כת"ק ס"ל הילכך כולן אסורין לפניהם ומותרין לאחריהן והאידנא בטלה מגלת תענית לבר מחנוכה ופורים והן עצמן אסורים בין בהספד בין בתענית וה"ה לבני חמיסר בארביסר ובני ארביסר בחמיסר כרבא דאמר לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה ולאחריהן מותרין בין בהספד בין בתענית כר' יוחנן ולפניהם אסורים בתענית ומותרין בהספד כרב אשי דאמר כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וה"ה שלפניו ואע"ג דלא ק"ל כותיה בשלאחריו בשלפניו מיהת נקטינן כותיה. ואם תשאל מאחר שאסור בתענית לפניהם על מה נהגו העם להתענות בי"ג יש להשיב אתיא כההוא דאמר רב אשי גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא ודברי קבלה כדברי תורה ואין צריכין חיזוק. הכא נמי בני ארביסר דברי קבלה נינהו ומותרין לפניהם שהוא יום י"ג ולא נאסר יום י"ג בתענית אלא לבני כרכין שאין אסורין בארביסר מן הכתוב במגלת אסתר אלא מן הכתוב במגלת תענית כדרבא דאמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה והוו להו דברי סופרים שצריכין חיזוק ולפיכך בני חמיסר אסורים בשלושה עשר ובני ארביסר מותרים ואלו ואלו מותרים באחד עשר ובשנים עשר כדתנן אף על פי שאמרו מקדימין ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית ויש שסוברים לומר דהאידנא בטלה מגלה בר מחניכה ופורים שלא בטלו הם עצמם אבל לפניה' ולאחריהם הכל בטלו אפי חנוכה ופורי' וא"א להעמידה דהא רב הוא דאמר בטלה ור' יוסי נמי אית ליה בטלה מגילת תענית כדגרסינן בפ' ד' ראשי שנים הם. ורב גופיה קא פסיק במסכת תענית הלכה כר' יוסי לפניו ולאחריו הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון ראשון. ופורים מותר בעשיית מלאכה והיכא דנהגו בו איסור אסור ומשמתינן ליה כעובדא דרב דלטייה להההוא דזרע כיתנא ואם נטיעה של שמחה היא מותרת בכל מקום זה כתב הר"ז. ורבינו ש"צ כתב הבו דלא להוסיף עלה דק"ל כרשב"ג דאמר מה ת"ל בהון בהון שני פעמים לומר הם אסורי' לפניה' ולאחריהם מותרין ואמר שמואל הלכה כרשב"ג ואע"ג דפליגי עליה רב ור' יוחנן כיון דהשת' לבטולה למגילת תענית מימנו רבנן בדין עלינו לומר שאעפ"י שלא בטלו חנוכה ופורים לפניהם ולאחריהם בטלו והלכה כדברי המיקל דלקולא אזלינן בכל הכתוב במגילת תענית. ומה שנהגו להתענות בי"ג מותר הוא על פי מה שאמרנו ואפילו למאן דאמר לפניהם אסור בזה מותר משום די"ג יום ניקנור הוא ולא נאסר בב"ד של ראשונים משום פורים אלא משום יום ניקנור כיון שעמדו ב"ד של אחריה' ובטלו מגלת תענ' ובטל יום ניקנור אין אנו אוסרים אותו בשביל יום שלפני

פורים וזה מפורש בהדיא במסכת תענית יום טריינוס בטולי בטלוה ואקשינן ותיפוק לי' דהוה לי' יום שלפני ניקנור כו' ניקום ונגזור עליה אבל בימי רבותינו לא היו מתענים בי"ג כדאמרינן בפ"ב דתענית שהוא יום ניקנור עוד ראיתי במסכת סופרים פרק י"ז לפוריד ג' ימי הצום. אין מתענין רצופין אלא פרודי שני וחמישי ושני. ורבותינו שבארץ ישראל נהג להתענו' [אחר] הפורי' מפני ניקנו' וחביריו ועת שמאחרין בפורעניות ואין מקדימין. ובירושלמי הקשו על י"ג למה אסרוהו משום יום ניקנור שהרי הוא עצמו היה דינו שיהא אסור משום י"ד וכן על י"ו שהוא יום שור ירושלים הקשו שהרי הוא עצמו אסור מפני ט"ו:

מחייב אינש לבסומי בפוריא. כתב הר' אפרים מההוא עובדא דקם רבה ושחטיה לר' זירא אידחי ליה מימרא דרבא ולא שפיר דמי למעבד הכי:

סעודת פורים שאכלה בלילה. ליל י"ד:

מלאכה לא קבילו עלייהו. ובמקום שנהגו בו איסור אסור ונטיעה של שמחה מותרת בכל מקום:

שמחה. מלמד שאסור בהספד ומספקא לן אי אסור באבלות או לא מי אמרינן דהוה ליה כרגל ואין אבל נוהג אבלות ברגל הכא נמי לא שנא או לא מיום הראשון לא קא מיבעיא דכיון דיום ראשון דאבלו' דאורית' היא ודאי דחי עשה דפורים שהוא מדרבנן אלא מיום ראשון ואילך קא מיבעיא לן שהן מדרבנן. מי דחי עשה דרבנן דרבים מי אמרינן כי היכי דאמרינן במועד קטן לא אתי עשה דיחיד דאוריתא ודחי עשה דרבים [ה"נ] בדרבנן או לא דכיון שהוא מדרבנן קיל לדחות וצ"ע.

דף יד.

ארבעים ושמנה נביאים. אלו הן. משה. ואהרן אסיר. ואלקנה. ואביאסף. בני קרח נתנבאו במחנה. יהושע. פנחס. אלקנה. גד החוזה נתן הנביא. אסף. הימן ידותון. שמואל. דוד. ושלמה. אחיה. שמעיה. עדו. עזריה בן עדו. חנני הרואה. יהוא בן חנני. אליהו מיכיהו. עובדיהו. אלישע. יחזקאל. יונה. זכריה בן יהוידע. אמוץ. חבקוק. צפניה בן כושי. ירמיה. ישעיה. יחזקאל. דניאל. ברוך בן נריה. שריה בן מחסיה. מרדכי בלשן. הושע בן בארי. עמוס. מיכה המורשתי יואל בן פתואל. נחום. חגי. זכריה. ומלאכי. ושבע נביאות. שרה. מרים. דבורה. חולדה. חנה. אביגיל. אסתר:

חוץ ממקרא מגלה. וא"ת נר חנוכה כבר פסקו הנביאים. אבל בימי מרדכי היה חגי זכריה ומלאכי:

מעבדות לחירות. ביציאת מצרים אמרו שירה על הים:

בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה שהרי לחירות יצאו:
אכתי עבדי אחשורוש אנן. דלא נגאלו אלא מן המיתה אבל אי לא הוי האי טעמא אמרי הלילא אעפ"י שהוא נס העשוי בחוצה לארץ דכיון שגלו חזרו להתירן הראשון.

דף טז:

וא"ו דויזתא צריך לממתחיה בזקיפה. כלומר צריך להאריך בה בטעם קריאתה ולא יחטוף אותה וי"א כי היא וא"ו גדולה מחשבון אותיות גדולות שכותבין בעשרים וארבעה בחשבון אל"ף בי"ת גימ"ל:
אריח זה הכתב:
לבנה. הוא החלק שהוא רוחב כפלים מן הכתב שהאריח חצי לבנה. כך פירש"י. ואין נראה לר"ת אלא כמו שאריח הוא מן הכתב כמו כן הלבנה הוא מן הכתב שהלבנה והאריח שתיהן מרובעין אלא שזה גדול וזה קטן והכי פירושא כל השירות כולן אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח שהשיטה הארוכה קורא לבנה והקצרה אריח חוץ משורה זו שאריח על גבי אריח את שהיא תיבה קצרה קורא אריח והם זה למעלה מזה והלבנה קורא לשיטות הארוכים וכל השיטות זה למעלה מזה. ותדע דהא שירת הים מפורש במדרש שהיא אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח וסתומה משני ראשיה והטעם מפורש בהגדה לפי שסגר הקב"ה את מצרים לפניהם ולאחריהם. וראשי השיטין כתבם ר"ת בתיקון ס"ת שלו. אך שירת האזינו לבנה על גבי לבנה כדמוכח במס' סופרים שהשיטות ארוכות זו כזו דקת' התם האזינו שעשאה שירה ושירה שעשאה האזינו אל יקרא בו לפי ששירת הים השיטות אחת ארוכה ולמטה ממנה קצרה ושירת האזינו כולן ארוכות. (והטעם כי היכי דבעשרת ושירת האזינו כולן ארוכות). והטעם כי היכי דבעשרת בני המן אומרים שלא תהא תקומה למפלתן פי' שכשהחומה שוה בשני ראשיה ואין בה בליטות אין להוסיף עליה כמו אם היו שם בליטות ושני החומה שאז יוכלו להוסיף על הבנין כך בשירת האזינו שכתוב בה מפלתן של רשעים והאומות דכתיב מראש פרעות אויב. ונקם ישיב לצריו. ודם עבדיו יקום. ולא תקשי מהא דהכא דהא לא אתא למעוטי שאר שירות אלא מאריח על גבי אריח ולבנה על גבי לבנה אבל לא אתיא למימר שיהיו כולן אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח דהא איכא שירת האזינו שהיא לבנה על גבי לבנה שכל השיטות הם ארוכות וטעמא כדפרישית:
א"ד אבהו כדי שלא תהא תקומה למפלתן. ירושלמי צריך שיהא איש בראש דפא וה' בסופא שניין ונחית בהדין קינטראי. ירושלמי רב אמר צריך לומר ארור המן ארורים בניו. ברוך מרדכי. ברוכה אסתר. א"ר פנחס צריך לומר חרבונה זכור לטוב. ר' יוחנן כד

הוה מטי להההוא פסוקא אשר הגלה נבוכדנצר הוה אמר נבוכדנצר שחיק עצמות שכל נבוכדנצר דירמיה חי. ברם הכא מית הוה. סליק פירקא ברחמי שמיא.

פרק ב - הקורא את המגילה

דף יז.

קראה תרגום בכל לשון לא יצא. כלומר אם כתובה תרגום או בלשון אחר וקראה ואינו מבין אותו לא יצא. וקשיא לן דבכל לשון היינו תרגום ובכל לשון דלתני סגיא ואמאי צריך תרגום ואפילו תימא תרגום אצטריכא ליה אע"ג דדמי ללשון קדש קמ"ל דלא יצא אכתי לימא תרגום וכ"ש שאר לשון דלא יצא. ואפשר לומר דזו ואין צריך לומר זו קתני: אבל קורין אותה ללעוזות בלעז. אנשים שאינם מבינים לשון הקדש קורין אותה בלעז שלהם ובלבד שתהא כתובה באותה לשון כדאמרינן לקמן.

גמרא מה עשייה למפרע לא. שא"א שיהי' ט"ו קודם לי"ד

דף יח.

אבל קורין אותה ללעוזות בלעז. כגון גפטית לגפטים עברית לעברים כדתניא בבריתא. ומתניתין דקתני בכל לשון לא יצא כגון גפטית לעברים. עברית לגפטים:

והיא שכתובה בלעז. כלומר והיא שכתובה באותו לשון שהוא קורא אותה כגון שכתובה גפטית או עברית. אבל אם כתובה גפטית והוא קורא אותה בלשון עברית ואפילו לעברים הוה ליה על פה ולא יצא:

והלועז ששמע אשורית כגון גפטים או עברים ששמעו אשורית יצאו. מידי דהוה אנשים וכו'. אשורית זה כתב שלנו כדאמרינן בתוספת' סנהדרין למה נקרא שמה אשורית שעלה עמהם מאשור. ר' אומר בכתב זה נתנה תורה לישראל ולמה נקרא שמה אשורית שמאושר בכתבו.

כתב הר"ז הא דתנא יונית ליונים יצא אעפ"י שכתבה הרי"ף ז"ל לאו הילכתא היא דמשמע מינה יונית ליונים אין לכולי עלמא לא ואנן קי"ל כרב ושמואל דאמרי תרויהו לעז יוני לכל כשר. ואינהו דאמור כרשב"ג [למימרא דהילכתא כרשב"ג] בין בס"ת בין בשאר ספרים ואפי' במגלה ואע"ג דכתיב ככתבם וכלשונם ובפ"ק אפסיקא הילכתא כותיה בהדיא דאמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן הלכה כרשב"ג אלו הן דברי הר"ז. אמר רבי ש"צ כי אפסיקא הילכתא כותיה לאו במגלה אפסיקא דא"כ קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן דאיהו אמר הלכה כסתם משנה ומתני' דלא כרשב"ג דקתני בכל לשון לא יצא דאלמא אפילו לעז יוני אינו כשר אלא שהלועז קורין אותה בכל לעז וקתני נמי והלועז ששמע

אשורית יצא. ואי רשב"ג הא איכא נמי יונית והיינו דאמרינן הכא בגמרא מתניתין כבריתא וכיון שכן על כרחין לר' יוחנן הלכה כסתם מתניתין דמחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם. והיאך פסיק איהו כרשב"ג אלא ש"מ דס"ל לר' יוחנן דלא פליג רשב"ג אלא בשאר ספרים אבל במגיל' מודי משום דכתיב ככתבם וכלשונם. ורב ושמואל מסברא דנפשיהו הוא דאמרי דאפילו במגלה מכשיר רשב"ג. ועוד דאשכחן לסוגיא דגמרא דמן בתר רב ושמואל דלא ס"ל הכי דאמרינן בפ"ק לא קשיא כאן בספרים כאן במגלה מ"ט משום דכתיב בה ככתבם וכלשונם ומשום הכי ממעטינן מינה שאינה מטמאה את הידים עד שתהא כתובה אשורית. דלא הויא כשאר ספרים ואע"ג דנפקי בה ללעוזות ורבנן בתראי [רב פפא] ורב נחמן הכי ס"ל (אלמא) דשאני מגלה משאר ספרים. וא"ת דלמא ההוא לרבנן דכיון דמכשרי כל לשון לשאר ספרים אי ס"ד דינה של מגלה כדינן של ספרים ככתבם וכלשונם למעוטי מאי אבל רשב"ג שמא למעוטי שאר לשונות אתא. אבל לשון יוני שכשר לשאר ספרים לכל כשר ואפי' במגלה. לא תטעה בזה שאפי' לרשב"ג כיון שכל הספרים אינן נכתבים אלא בלשון יונית [דכתיב יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם] לא כתב רחמנא גבי מגלה ככתבם וכלשונם למעוטי לשונות שאין התורה נכתבת בהן דלהא לא אתא קרא. אלא ככתבם דמגלה דומיא דוהיו דתפילין ומזוזות למעוטי יונית אתו (לכל). ועוד דאי ודאי ככתבם וכלשונם למעוטי אתא כל לשון ממעיט מניה אלא שקורין אותה ללעוזות בלעז דהאי הוא משמעותיה דקרא אלא דרב ושמואל לא דרשי ליה למעוטי כלל אלא לומר שקורין אותה ללעוזות בלעז דהיינו בכתב כל עם ועם כלשונו. ואנן השתא כיון דאשכחן לרבנן בתראי ולסוגיא דשמעתא דמשמע להו ככתבם וכלשונם למעוטי כל לשון עלייהו סמכינן זהו דעת רבינו הגדול ז"ל וכן כתב ר"ח ז"ל וק"ל כמתניתין וכפירושא דבריתא:

ואינהו דאמור כרשב"ג. דיוני' לרשב"ג כאשורית לת"ק.

מתניתין קראה סירוגין וכו'. היה כותבה דורשה ומגיהה. מכאן מוכח הר' אפרים שמותר לעשות מלאכה בפורים דמלאכה לא קבילו עלייהו וקשיא למאן דאמר אסור. ואפשר לומר לבני הכפרים שמקדימין ליום הכניסה והתם ליכא איסור מלאכה דהא ליכא שמחה ומלאכה ושמחה גבי הדדי נינהו כתיב וא"ת אמאי לא מוכח נמי מהכא מצות צריכות כונה כמו בריש פרק היה קורא דהא אמר אם כיון לבו דהא לא קשיא דהכא לא שייך לאקשויי דפשיטא הכא דבקורא להגיה מיירי שאומר התבות שבורות: ובדיו. ומותר להטיל קנקנתום לתוך הדיו ועיקרא במס' שוטה.

דף יח:

אם שהה כדי לגמור את כולה. פרישנא בגמרא מרישא ועד סיפא.

פיסקא הי' כותבה וכו'.

גמרא דאפי' למאן דאמר וכו'. כלומר ליכא לאוקמה בדכתיב פסוקא פסוקא וקרי ליה דאפילו למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כונה:

תפילין אין צריכין שרטוט. דתפילין היינו טעמא שאין צריכין שרטוט [דשרטוט] אינו אלא לנוי שתהא הכתיבה נאה והתפילין אינן בכלל שאין נראין לפיכך אין צריכין שרטוט אבל ס"ת הרי נראית וצריכה נוי ומזוזה נמי נבדקת פעמים בשבוע ורואין אותה וצריכה שרטוט. [די"ו ע"ב] מגלה צריכה שרטוט כאמתה של תורה. והיינו מזוזה שהיא אמתה של תורה דכתיב בה שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

דברי שלום ואמת. לרבות שרטוט שפעמים שאדם עושה שרטוט באיגרות ולהכי רבייה אבל לתגין לא רבייה שלא מצינו תגין אלא לס"ת שהקב"ה קושר קשר לאותיות. כדאיתא בשבת בפ' ר"ע. ויראים שאמרו צריך זיינין לא דייק ועכשיו נהגו שלא לקרות אלא בעפיץ. וכתבו הגאונים שהעבוד שלנו כשר אפי' לס"ת ומנהג שלהם היה לעבד בעפצים.

הרב הגדול רבינו **משה** כתב פ"ב דהלכות מגלה וצריכה שרטוט כתורה עצמה. ואין העור שלה צריכה עבודא לשמה. היתה כתובה על הנייר או על העור שאינה מעובד או שכתבה גוי או מין פסולה ע"כ.

ירושלמי בלולב הגזול הכל מודים בלולב שפסול ומה בין שופר ללולב לולב בגופו הוא יוצא ברם הכא בקולו הוא יוצא וכי קול אסור בהנאה ומסתברא במגלה גזולה יצא מאותו טעם.

גרסינן בגיטין בפ"ק בני אדם העומדין עלי. לחרף ולגדף. ובידי למוסרן למלכות. כח בידי להשליך עליהם המלכות:

בעוד רשע לנגדי. מריבני ומקניטני:

א"ר יצחק שתים כותבים. עיין בסוף הספר באות אל"ף.

דף יט.

נייר מחוק. כאגרת בעל' דגוילא וקלף בעי כס"ת.

מתניתין בן עיר. שזמנו בי"ד שהלך לכרך שזמנו בט"ו. אם עתיד לחזור למקומו. מפרש בגמרא:

קורא כמקומו. כחובת מקומו.

גמרא הכי איתא שמעתא דרבא בגמרא. אמר רבא לא שאנו אלא שדעתו לחזור בלילי י"ד אבל אין דעתו לחזור בלילי י"ד קורא עמהם. אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב על

כן היהודים וכו' הא תינח פרוז מוקף ס"ל סברא הוא מדפרוז בן יומו נקרא פרוז וכו'. כתב הרי"ף בן עיר שהלך לכרך. אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד ונתעכב ולא חזר וכו' ולא נתברר לנו דבריו בזה מאי עתיד ומאי נתעכב אם חזר חזר אם לא חזר לא חזר. ועיכוב זה מאן דכר שמיה אלא הכי נקטינן פירושא דמימרא דרבא אבן כרך שהלך לעיר קאי שאם עתיד לחזור למקומו בליל י"ד קודם שיאיר המזרח אינו קורא עמהם בליל י"ד ואעפ"י שעודנו שם אלא קורא כמקומו בחמשה עשר כיון שלא נשתהא שם עד שיאיר מזרח שהוא זמן קריאת המגלה ביום אבל אם אין עתיד לחזור למקומו בליל י"ד ונשתהא שם עד שיאיר מזרח הרי הוא פרוז בן יומו וקורא עמהם בי"ד והאי דנקטה רבא לשמעתיה על בן כרך שהלך לעיר [משום קרא] דכתיב בהדיא על פרוז בן יומו שנקרא פרוז ומדיוקא דפרוז בן יומו נפקא לן נמי מוקף שאפילו בן יומו נקרא מוקף הילכך בן עיר שהלך לכרך אם עתיד לצאת מן הכרך לחזור למקומו בליל ט"ו קורא כמקומו בי"ד ואם לאו שאין עתיד לחזור בליל ט"ו אלא שיש בלבו לשהות שם עמהם עד שיאיר מזרח קורא עמהם בט"ו שהמוקף בן יומו נקרא מוקף כל זה לשון הר"ז וכן פירש רש"י. וכתב רבינו ש"צ על הר"ז אפשר שלא נתבררו לו דבריו אבל דברים נכונים הם וכן פירושא באמת דאבן כרך שהלך לעיר קאי שאם עתיד לחזור למקומו בלילי י"ד אע"פ שנתעכב קורא כמקומו בלילה וביום שאין זה נקרא פרוז מאחר שלא נתעכב לדעת אבל אם אין דעתו לחזור למקומו בליל י"ד [אלא ביום י"ד] נעשה פרוז בן יומו וקורא עמהם מאחר שנתעכב שם אף יום ט"ו שאלו חזר ויצא לו נעשה מוקף ביום ט"ו והיה קורא כאן וכאן והכי אמרינן בירושלמי והכא לא אמרינן אלא קורא עמהם ולא כמקומו אלמא כשנתעכב כאן עסקינן. וכן מצינו בכל מקום שאין נותנין עליו חומרי מקום שהוא שם אלא בשאין דעתו לחזור ואפילו עמד שם כמה שלא לדעת לא עלתה לו. ומה שכתב רבינו בן עיר שהלך לכרך פיסקא דמתניתין היא. וכלשון הזה פי' רחז"ל אמר רבא לא שנו בן כרך שהלך לעיר קורא כמקומו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד ונזדמן ונתעכב ולא חזר קורא בט"ו כבני מקומו אבל אם אינו עתיד לחזור בלילי י"ד קורא עמהם ירושלמי ניחא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר בן עיר שהלך לכרך שזמנו קודם למה שנינו אם עתיד לחזור אם חזר הרי חזר ואם לאו נעשה מוקף. אמר ר' יודן לית כאן בן עיר שהלך לכרך. אמר ר' יוסי אית כאן בעתיד להשתקע וכו' ונתברר הפירוש שבידינו זה לשון רחז"ל ואין הדבר מוכרע מן הירושלמי הזה כמו שאמר אבל כתבתיו [מפני] שהוא מעיד על דברי ריז"ל ופי' הירושלמי ניחא בן כרך שהלך לעיר שאם אינו עתיד לחזור למקומו [בזמן קריאתם דהיינו] ליל י"ד [קודם שהאיר המזרח] יקרא עמהם שהרי נעשה

כאן פרוץ לדעת ואם עמד כאן יום ט"ו נפטר שכבר יצא מכלל מוקף אבל בן עיר שהלך לכרך ולא זמנו מוקדם והרי קודם שנעשה מוקף חל עליו חיוב מקומו ויקרא עמהם אמר [ר' יוסי] בשעתיד להשתקע כלומר אם נתן דעתו מתחלה ביום י"ד להשתקע כאן עד יום ט"ו יצא מכלל פרוז מעתה. וראיתי עוד בירושלמי ר' יודן בעי [נתן] דעתו לעקור דירתו ליל ט"ו ולא מתניתין היא בן עיר שהלך לכרך מתניתא כשהיה [בכרך] מה צריכ' לי' כשהי' בעיר. מכאן נתברר לי דאבן כרך קיימא הא דרבא אבל בן עיר בלילי חמשה עשר תליא מילתא.

מתניתין היכן קורא אדם את המגלה ויוצא בה ידי חובתו ר' מאיר אומר כולה דכתיב ותכתוב אסתר בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תוקף ר' מאיר סבר תקפו של אחשורוש ור' יהודה אומר מאיש יהודי קא סבר תקפו של מרדכי ור' יוסי סבר תקפו של המן דהיינו אחר הדברים האלה. ובבריתא יש תנא אחר דאמר מבלילה ההוא נדדה שנת המלך דקא סבר תקפו של נס:

נקראת ספר. ונכתב בספר:

ונקראת אגרת. את אגרת הפורים הזאת השנית:

פסולה. דאיכא מאן דאמר ספר תורה שתפרו בפשתן פסולה:

שיהו משולשין. שלשה בראש הדף וג' באמצע הדף וג' בסוף הדף ושיהא מראש הספר עד מקום תפירת הגיד הראשון כממנו עד הגיד הב' ומן הב' לג' כמשלישי לסוף היריע' הכתובה בין הכתובים. ספרים שבימי רבותינו היו עשויין נגללין כס"ת שלנו לא יצא דבעינן אגרת לעצמה דמפורסם ניסא טפי וכי כתובה בין הכתובים נראה כעוסק במקרא. ומחו לה אמוחא לאחרי שאמרה מחה על קדקדה וסתרו מקצתה לא אמרו אלא בצבור. **כתב** הר"ז לכתחלה אין קורין אותה במגלה הכתובה בין הכתובים בצבור מפני כבוד הצבור אבל דיעבד יצא והיינו דמחו לה אמוחא. וביחיד אפילו לכתחלה ואי מיחסרא או מיתרא יריעות המגלה משאר היריעות אפילו בצבור ואפילו לכתחלה.

דף יט:

מתניתין הכל כשרין לקרות את המגלה חוץ מחרש שוטה וקטן. אסיקנא בגמרא הא כדאיתא והא כדאיתא חרש לכתחלה הוא דלא דיעבד שפיר דמי ושוטה וקטן אפי' דיעבד נמי לא וחסורי מיחסרא וה"ק הכל כשרים לקרות את המגלה חוץ מחרש שוטה וקטן חרש לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דאמי שוטה וקטן אפילו דיעבד נמי לא במד"א דקטן נמי אפילו דיעבד נמי לא בקטן שלא הגיע לחינוך אבל קטן שהגיע לחינוך אפילו לכתחלה כשר דברי ר' יהודה שר' יהודה מכשיר בקטן שהגיע לחינוך אפילו לכתחלה.

בהלכות גדולות לית הילכתא כותיה דר' יהודה דכיון דלאו בר חיובא ניהו לא מפיק אחריני ומסתברא בקטן שהגיע לחינוך פליגי כדפרישית והילכתא כר' יהודה דאתי דרבנן ומפיק דרבנן. ואשכחן דמנהגא כר' יהודה כדאיתא בתוספתא מעשה בר' מאיר שקראה מיושב והיו כל בני הכנסת יושבים וכיון שגמרה נתנה לאחר ובירך עליה והכל חייבין בקריאת המגלה כהנים לוים וישראלים ועבדים משוחררים חללים נתינים ממזרים סריס אדם סריס חמה פצוע דכא וכרות שפכה כולן חייבין בקריאת מגלה ומוציאין את הרבים ידי חובתם. טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא את שאינו מינו. נשים ועבדים וקטנים פטורים ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן. אמר ר' יהושע קטן הייתי וקראתיה לפני ר' טרפון בלוד ואמר ר' יהודה קטן הייתי וקראתיה לפני ר' והיו שם זקנים ולא אמר א' מהם דבר מכאן ואילך הנהיגו שיהו הקטנים קורים לרבים ש"מ מנהג כר' יהודה ומה שאמרו נשים פטורות קשיא לן דהא אמרי' נשים חייבות במקרא מגלה ומסתברא חייבות לשמוע מקרא מגלה ומבטלות מעבודתן אבל לקרו' אינן חייבין וכן כתוב בה"ג חייבו' במשמע מקרא מגלה כל זה לשון בעל העיטור ז"ל. סליק פרק שני.

פרק ג - הקורא את המגילה

דף כא.

עומד ויושב. אם רצה עומד אם רצה יושב. קראוה שנים יחד יצאו ולא אמרינן תרי קלי לא משתמעי.

דף כא:

דכיון דחביבה להו יהבי דעתיהו. פי' יהבי דעתיהו ושמעי אחד מן הקולות וסגיא להו. ולזה הפי' אסור לאדם לומר על פה עם החזן הקורא את המגלה דלמא שמע מאן דשמע להההוא קלא דהוא על פה ולא שמע קל חזנא שהוא בכתב ולא נפיק ידי חובתיה ואית דמפרשי יהבי דעתיהו ושמעי החזן א"נ יהבי דעתיהו ושמעי תרתי קלי:

לא יברך. א"צ לברך:

בב' ובה'. עזרא תיקן שיהו קוראים והכא אשמעינן דג' הן כהן לוי ישראל:

ואין מוסיפים עליהם. שלא יקשה לצבור מפני שהן ימי המלאכה. ושבת במנחה נמי סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילים לדרוש ואין מפטירים מהאי טעמא גופיה:

הפותח והחותם. וכו' בגמרא מפרש לה:

מה שאין כן בתורה. [שאין קורין בתורה] בצבור מיושב:

ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמים. דבתורה אפילו בתרגום קפדינן שהתרגום הוא להשמיע הנשים ועמי הארץ שאינם מבינים לשון הקדש והתרגום הוא לעז של בבלים. ובתרגום של תורה צריכין אנו שיהו מבינים כדי שידעו המצות אבל בשל נביאים לא קפדינן כולי האי:

ועשרח מתרגמים. לא גרסינן לפי שאין תרגום בכתובים:

מקום שנהגו וכו' עובר לעשייתן. ולהכי לא קאמר קודם דקודם משמע אפילו לא יעשה המצוה מכאן ואילך עד זמן מרובה אבל עובר משמע עכשיו עברה הברכה שעושה המצוה תיכף:

מנ"ח. מקרא מגלה ושעשה נסים ושהחינו. ומנהגנו לברך מנ"ח בין ביום בין בלילה כיון דעיקר חובת קריאתה ביום דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים מברכין זמן ביום ולא נפטר לי' בזמן דלילה דכל חדא וחדא מצוה באפי נפשא היא. ומנהגא ברוך האל הרב את ריבנו והדן את דיננו וכו' ברוך הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע הילכך נימרינהו לכולהו. במתיבתא לא אמרי האל הרב את ריבנו. דהא אמרינן אלהינו אלא הרב את ריבנו.

מיהו הר"מ במז"ל כתב ביום אינו חוזר ומברך שהחינו. וכתוב בנוסח הברכה של אחריה האל הרב וכו' ובמסכת שבת איבעיא לן מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון ואסיקנ' אמר רב סחורא אינו מזכיר. ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה וה"ה בפורים. ותניא ימים שאין בהם קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ומעמדות ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה ואם לא אמר אין מחזירין אותו ואין בהם קדושה על הכוס ולא הזכרה בברכת המזון ש"מ שאין צריך להזכיר לא חנוכה ולא פורים בברכת המזון ואם בא להזכיר מזכיר ואפילו בתפלה טעה ולא הזכיר אין מחזירין אותו אלא ביום שיש בו מוסף וכן הילכתא והכי תניא כל שיש בו קרבן מוסף כגון ר"ח וחולו של מופד צריך להזכיר מעין המאורע ושאין בו קרבן מוסף כגון חנוכה ופורים צריך להזכיר ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו.

ירושלמי אמר ר' ירמיה בשם רב כל דבר שהוא להבא אומר בעבודה וכל דבר שהוא לשעבר אומר בהודאה ומתניתין אמרה כן נותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא ותימא לי בט' באב דנהיגין בבונה ירושלים. ובירושלמי איתא בט' באב אומרו בהודיה [ונראה] שאין לשנות המנהג מיהו מסתברא אם לא הזכיר בבונה ירושלים אומרו בהודיה כבני מערבא:

הקופות. של תרומת הלשכה:

משום הנכנסים. שמא יכנס אדם לב"ה ויראה שלא יברך הקורא לאחריה יאמר אין ברכה בתורה. והוא לא ידע שעתיד אחר לקרא אחריו.
מתניתין ואין מוסיפין עליהן. וכו' שלא להטריח את הצבור דר"ח אין בהם איסור מלאכה ומועד נמי מלאכת דבר האבד מותרת בו.
גמרא אין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים. גזרה משום היוצאים שלא יאמרו העתיד לקרא ישלים הפרשה.

דף כב.

ואין מתחילין. נמי משום הנכנסים שלא יהו סבורים שלא קרא זה אלא מתחלת הפרשה: אמצעי דולג. פי' הרי"ף אמצעי היינו הב' וכגון דקרי הראשון ג' והב' שנים עם דליגת פסוק של ראשון וג' שנשארים מפרשת צו קורא א' וביום השבת וברחשי חדשיכם קורא אחר. ולהאי פירושא צריכין אנו לומר מאן דעייל מישאל שאיל דאי לאו הכי שני היכי דולג וכיון שכן קשיא לן דהא הילכתא כי"א בין בשיור כין בהתחלה אלמא חיישינן לנכנסים והא לא קשיא דהיכא דאפשר למקרי טפי מן הפרשה בלא דלוג קרינן ולא מדלגינן משום נכנסים דסמכינן אהא דמשאל שאיל. מיהו איכא לעיוני כיון דלא חיישינן לנכנסים בלא דלוג נמי מצי עביד וכגון דקרו תרי פרשת צו ד' ד' פסוקים והג' יקרא ביום השבת דהוו תרי פסוקי וחד פסוקא או תרי מובראשי חדשיכם דהא מתחילים בפרש' בפחות מג' דלא חיישינן לנכנסים והשאר יקרא האחרון ונמצאו ארבעתן בלא דלוג. וי"א אמצעי דולג היינו הג' וכגון דקרו תרי ו פסוקי' מפרש' צו ג' ג' פסוקים והג' דולג פסוק ו' וקורא אותן שנים שנשארו ומשום נכנסים ליכא דשמא תאמר משנים הראשונים חד מנייהו קו קרא אלא תרי הא ליתא לפי שאין הכל בקיאין כמה אנשי' עולי' וסברי שמא אחד עלה וקרא החמש' אבל משום יוצאין ודאי איכא שהרי משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים ואיכא גזרה דיוצאים. הא לא קשיא דבשני דרב מיעל עיילי מיפק לא נפקי הילכך לא גזרינן ליוצאים וקורא אותן שנים שנשארו עם דליגת פסוק ששי והאחרון קורא וביום השבת ובראשי חדשיכם:
והילכתא אמצעי דולג. רש"י ז"ל פירש דאמעמדות קאי ולא אראש חדש שאין בראש חדש קורא שיהא ראוי לקרותו אמצעי אלא אמעמדו' קאי שקורין ג'. וקשיא לן אטו הילכתא למשיחא אתא לאשמעינן דהא ליכא תעניות ומעמדות אלא אראש חדש קאי שקורין ד'.

דף כב:
זה הכלל כל שיש ביטול מלאכה. במה שהם מאחרין בבית הכנסת כגון תענית צבור שהוא מותר במלאכה חוץ משל גשמים אמצעיות ואחרונות אבל רוב תענית צבור מותר במלאכה וט' באב נמי מותר במלאכה אלא במקום שנהגו. ראשי חדשים אין בו ביטול מלאכה כ"כ שאין הנשים עושות מלאכה ושמעתי שנתנה להם מצוה זאת בשביל שלא פירקו נזמיהן לעגל ומקרא מסייעו אשר נסתרת שם ביום המעש' ות"י ביומא דחולא והתם גבי ר"ח הוא דקאמר מחר חדש וקרי לערב ר"ח יום המעשה. ומועד נמי אין בו משום ביטול מלאכה באחורן לבית הכנסת כ"כ כיום חול לפי שאין עושין מלאכה אלא בדבר האבד.

דף כג.
דמצלי אצלוייי. על צדדיהן לפי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו.
פיס' זה הכלל כו'.
גמרא סימנא בעלמא. ולא לרבויי מידי אתא. (לקמן דף ל' ע"א. ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר אבייי קרו שיתא [מואתה תצוה עד ועשית וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית] שאם יקראו מואתה תצוה עד כי תשא והז' מכי תשא עד ועשית יחשבו השומעים כי סדר היום הוא שמשלים לשם בכל שנה ושנה ואין כאן סימן לפרשת שקלים):
כנגד ז'. ג' לכל אחד ואחד.

דף כג:
אבל במקום שיש תורגמן פוסק. מפני טורח צבור.
מתניתין אין פורסין על שמע. יש מפרשים אין מברכין. תרגום והוא יברך הזבח והוא יפרוס על דבחא אלמא פורס מברך הוא. ע"א לשון פרוסה והיינו כשאדם בא לבית הכנסת לאחר שקראו צבור את שמע ועומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה שלפני ק"ש מפני הקדושה. אין פורסין בפחות מי'
כתב רבינו יעקב שאם יש כאן ששה שלא שמעו קדיש וברכו אעפ"י שהשאר שמעו יכולין הן לפרוס על שמע והביא ראיה מהא דאמרינן במסכת סופרים אין אומרים קדיש וברכו בפחות מעשרה. רבותינו שבמערב אומרים אותו בשבעה ונותנין טעם לדבריהם בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יי כמנין התיבות וי"א אפילו ששה שברכו ששי הוא פירוש אם יש ששה שלא שמעו והשאר שמעו אבל בשם רש"י פירשו תלמידיו שאפילו בשביל א' פורסין על שמע ואפילו קרא את שמע יכול לחזור ולפרוס על השמע בעמדו לפני התיבה ועוד כתיב במסכת סופרים ובמקום שיש ט' או עשרה ששמעו בין

ברכו בין קדיש ולאחר תפלה עמד א' בפני אלו ואמר קדיש וברכו וענו אלו אחריו יצא ידי חובתו:
אין עוברין לפני התיבה. ש"צ:
ואין נושאים כפיהם. כהנים:
ואין קורים בתורה. בצבור. בספר הישר בעי אמאי צריך למתני אין פורסין ואין עוברים [לפני התיבה] (בתור') ואמאי צריך אין מפטירין כיון דאמר אין קורין. וי"ל דאיצטריך למיגרס הכי משום הא דגרסינן בירושלמי התחילו בי' והלכו להם מקצתם וגמר את שמע אפילו הכי לא יעבור לפני התיב' לומר שמנה עשרה דמילת' אחריתי היא. וכן אין קורין ואין מפטירין:
ואין עושין מעמד ומושב. למת:
והקרקעות של הקדש. הבא לפדותן צריך שם עשרה ואחד מהם כהן ובגמ' מפרש טעמא:
ואדם כיוצא בהן. באומר דמי עלי דעשרה פעמים כהן כתיב בפרשת ערכין ור"ל כהן ולא ישראל ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות הילכך בט' ישראל וא' כהן סגיא. כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. ושמעתי בשם הראב"ד כי קדושה של יוצר אור לא צריכה עשרה משום דאופנים הוא דקאמרי לה ואינו אלא ספור דברים. אבל שאר קדושות צריכות עשרה:
ואין אבלים מן המנין. שהרי הוא אומר ברכה למנחמים בפני עצמן ולאבלים בפני עצמן. **מתניתין** יותר מפסוק א'. שלא יטעה התורגמן.

דף כד.

ובנביא נ'. אם ירצה ולא איכפת לן אם יטעה דלא נפקי מנייהו הוראה:
ואם היו שלשתן. וכו' בגמרא מפרש:
מדלגין בנביא. מפרשה לפרשה:
ואין מדלגין בתורה. שהקופץ ממקום למקום אין לבו מיושב עליו לשמוע:
ועד כמה הוא מדלג. הנביא:
בכדי שלא יפסיק התורגמן. שלא יהא הדלוג רחוק ממקום שהוא קורא אלא כדי שיוכל הקורא לגלול הספר ולקרות במקום הדלוג בטרם יגמור התורגמן תרגום המקרא.
גמרא אם היו שלשה פסוקים בהפטרה שכל אחד פרשה בפני עצמה. לא יקרא לתורגמן אלא א' א' בפני עצמו כגון כי כה אמר יי וגומר. דהיינו ג' פסוקים בהפטרה סמיכי אהדדי וכל חד מנייהו פרשה חדא דבין כל פסוק ופסוק איכא הפרשה. מסוף הספר לתחלתו. למפרע אפי' בנביא א':

[גרסינן בגיטין דף מ"ט ע"ב] אמר אביי נקטינן אין שם כהן נתפרדה החבילה. י"א אינו קורא לוי כלל ואית דמפרשי נתפרדה חבילה נפסק הסדר שאין סדר לדבר להקדים לוי לישראל אלא קורא לפי מעלתו ג' או ד' ומיהו קשיא מדתוספתא פ"ב דקאמר התם מוחזקני בזה שהוא כהן שקרא אחריו לוי. ואי אמרת אין שם כהן לוי יכול לקרות א"כ היאך ידענו שהוא כהן משום שקרא אחריו לוי דילמא ישראל הוה. י"ל שאותו לוי היה חשוב יותר מן הראשון ואם לא היה הראשון כהן הי' קודם:

ואמר אביי נקטינן. מסורת מאבותינו:

אין שם לוי קורא כהן. ודוקא אותו כהן שקרא ראשון תימא לפי מנהגם שהיו נוהגים שלא היו מברכים כל א' וא' ברכה לפניה ולאחריה אלא הראשון מברך ברכה לפני' ולא לאחריה והאחרון לאחריה ולא לפניה א"כ היאך ניכר שקורין במקום לוי בשלמא לפי מנהגינו שאנו נוהגין שכל א' וא' מברך לפניה ולאחריה כשיברך ברכ' אחרונה ויחזור ויברך ניכר שבשביל לוי הוא קורא. ויש לומר שע"י שיחזור למקומו וחוזר ועומד היה ניכר כדאמרינן בתוספתא אם אין שם אלא אחד שיודע לקרות קורא ויושב ועומד וקורא:

אמר ר' יוחנן כהן אחר כהן לא יקרא משום כבודו של ראשון לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם ומוקי לה בגמרא במוחזק באבוה דהאי דכהן הוא הילכך בראשון הוא דאיכא פגימה דאמרי אבוה נסיב גרושה וחלוצה ואחליה ומתחרטים כשקראוהו ומשום הכי עולה זה השני וממנו יתחילו לקרות ז' אבל לשני ליכא פגמא הואיל ובלוי קרא דאם איתא דאבוה אחליה למה יקרא במקום לוי הילכך על כרחין כיון דאבוה כהן אין זה חלל ואין כאן פגם משפחה אלא לראשון. ופריך בגמרא ולמאן. כלומר מי פגמו:

אי ליושבים. שם עד שיגלל ס"ת:

הא קא חזו ליה. להאי כהן ראשון דסליק למנין ז':

אלא ליוצאים. שלא ימתינו עד שיגלל הספר. לוי אחר לוי איכא פגם שניהם ואף על פי דמוחזק לן באבוה דהאי דלוי הוא ובאבוה דהאי דלוי הוא דלא ידעו אינשי הי מנייהו מן המנין דאמרי ראשון אביו נשא ממזרת ונתינה ואחליה מקדושת לויה ולפיכך חזר וקרא לוי אחר. א"נ שני נתחלל מלויה ואינו לוי אלא ישראל ובמקום ישראל קרא:

אחריהן. דכהן ולוי:

מי קוראין. כלומר תקנו שום סדר בשבתות משום דרכי שלום:

הראוים למנות. כדאמרינן במסכת שבת פרק כל כתבי הקדש איזהו ת"ח שראוי למנותו פרנס על הצבור כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה:

אין קורין בחומשין. היו רגילים לכתוב חומשים כל חומש וחומש בפני עצמו וכל ספריהם היו כמגלה כס"ת שלנו. ואפי' היה עשוי החומש כתיקון ס"ת בעורות עבודין לשמה ונתפר בגידים אין קורין בו:

מפני כבוד הצבור. ואם לא היה מפני כבוד הצבור היינו קורין בחומשים [ואע"ג] דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן ספר תורה שחסר יריעה אחת אין קורין בו לא דמי התם מחסר במילתיה הכא לא מיחסר במילתיה. ואם לא מפני כבוד הצבור היינו קורין בו אבל בחומשים שלנו פשיטא שאין קורין שהרי אינן עשויין כתיקון החכמים שאינן נגללין ואינן נתפרין בגידים הילכך אין הרבים יוצאים בהן ידי חובתן והלואי שהיחיד הקורא לעצמו יהא רשאי לקרות ולברך לפניה.

ירושלמי במס' ברכות אמר ר' שמואל בר אבדימי לא למדנו ברכת התורה מברכת המזון אלא לרבים ואם לרבים אפילו בינו לבין עצמו אינו מברך. א"ר אבא מרי אחוי דר' יוסי עשאוה כשאר כל המצות מה שאר כל המצות טעונות ברכה אף זו טעונה ברכה ופירושו ברור שלא למדו ברכה לתורה מן המזון דהיינו לאחריה אלא לרבים והקשו ואם לרבים וכי אפילו בינו לבין עצמו שמא [אינו] מברך כלו' לפניה וכיון שמברך לפניה לאחריה נמי יברך ק"ו מן המזון ותירץ בינו לבין עצמו עשאוה כשאר כל המצות מה הן טעונות ברכה לפניהם ולא לאחריהם אף זו לפניה בלבד:

ואין מדלגין מנביא לנביא. (שאין) [שיש] כאן טירוף יותר מדאי.

מתניתין והמפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא לו תקון חכימם שיהא פורס על שמע. על ידו. בשבילו:

אבל אינו פורס וכו'. שכל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן:

ואינו נושא כפיו. אם הוא כהן שאין כבוד צבור להיות כפופים לברכתו:

פוחח. מי שבגדיו קרועים פורס על שמע. דמחויב בדבר הוא. אבל אינו קורא בתורה. משום כבוד תורה:

ואינו עובר וכו'. משום כבוד צבור.

גמרא משום כבוד. כיון שהוא ממציא את עצמו לדבר שאינו כבודו תקנו לו את זו לכבוד:

משום אינצויי. דאי עובר לפני התיבה אחר א"ל האי זה עובר לפני התיבה ומקבל שכר ואני מפטיר בחנם ואתי לאינצויי. בגמרא אמרינן איכא ביניהו דקא עביד בחנם. שהעובר לפני התיבה אינו מקבל שכר למ"ד משום אינצויי ליכא משום כבוד איכא.

דף כד:

מתניתין הכי גרסינן כהן שיש בו מומין. ובגמר' אמרינן מומין שאמרו פניו ידיו ורגליו שהנושא את כפיו צריך לחלוץ מנעליו:

מפני שהעם מסתכלים בו. וק"ל במסכת חגיגה ג' אין מסתכלין בהן וכו' ובאותו זמן קא מיירי שהיו מברכין בשם המפורש. אבל בזמן הזה מותר להסתכל:

אף בלבנים לא יעבור. לקמן מפרש טעמא:

העושה תפילין בראשו עגולה סכנה. שלא יכנס בראשו:

ואין בהן מצוה. דמרובעים בעינן:

נתנה. של ראש:

על מצחו ושל יד על פס ידו. הרי זה דרך המינות. הבוזין את המדרש והולכין אחר משמע. ובמנחות יליף טעמא:

על בית אנקלי. על בית יד חלוקו ומבחוץ כנגד הקבורת ולא על בשרו ממש:

הרי זה דרך החיצון. קרוב למין הוא אבל מין גמור לא הוי דהא לא עקר ג"ש שהרי מניחה במקום קיבורת אלא שמניחן למעלה מחלוקו וק"ל והיה לך לאות ולא לאחרים לאות. וצפה זהב. נמי בעי' תורת יי בפיך שיהא הכל מן הבהמה:

בהקניות:

לנטייושי"ש בלעז:

עקומות. שנתעקמה ידו אחורנית:

עקושות. שאינו יכול לחלק אצבעותיו חיפני ובשני. כהן שהוא מאנשי חיפה ומאנשי בית שאן:

זבלגם. עיניו זולגות דמעה:

דש בעירו. רגיל בעירו.

מתניתין האומר יברכוך טובים. יש שפירשו טובים שבעים. לשון ונשבע לחם ונהיה טובים:

הרי זה דרך המינות. דרבותינו דרשו עד כזית עד כביצה. ע"א יברכוך על טובים כלומר על הטוב ולא על הרע ותנן חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה:

האומר על קן צפור יגיעו רחמיך. אנשים שהיו מראים עצמן כמתכוונים להעמיק בלשון תחנונים ואומר רחום וחנון אתה ועל קן צפור יגיעו רחמיך שאמרת לשלח את האם או שאמר:

על טוב יזכר שמך. דמשמע על הטובה חייב אדם לברך ולא על הרעה:

המכנה בעריות. מפרש בגמר' קלון אביו ואמו פי' הפסוק ערות אביך וערות אמך לא תגלה אומר הוא לא עריות ממש אלא קלון שאם היה יודע דבר של קלון של אביו ואמו דמשמע אבל עריות יגלה ולהכי נקט אביו ואמו דבהני הכירו חכמים שהיו דורשים אותו בכך:

האומר מזרעך וכו'. שאומר בישראל הבא על הגויה והוליד ממנה בן לע"ז הכתוב מדבר ומחייב כרת בבא על הגויה:

מעשה עגל ראשון. בגמר' מפרש:

ברכת כהנים. בגמר' מפרש טעמא:

במרכבה:

דיחזקאל:

דף כה:

גמרא קללות וברכות נקראים ומתורגמים. ולא חיישינן דלמא פייגא דעתייהו דצבורא:

מעשה פילגש בגבעה וכו'. ולא חיישינן לכבודן דבני בנימין:

אלא אחרון. ויהיו בני יעקב שנים עשר המקרא הזה נפסק בהפסק פרשה לכך קוראי אחרון כאלו הוא פסוק בפני עצמו:

מעשה עגל השני נקרא ולא מיתרגם. פירש הרב ז"ל משום כבודו דאהרן ובגמר' משמע טעמא דשמא יטעו שומעים ויאמרו ממש היה בעגל כיון שיצא מאליו:

ברכת כהנים נקראים (ולא) ומתרגמין. הדא בריתא בהדיא פליגא אמתניתין לגרסת הרב ז"ל דבמתניתין תנן ברכת כהנים נקראים ולא מתרגמין ותמהני על הרב ז"ל שהביא בהלכותיו המשנה והבריתא ולא נשמר במה שחולקת הבריתא על המשנה. [בתוספתא] המתרגם פסוק כצורתו:

דכתיב ויראו את אלהי ישראל. ויתרגם אותו כצורתו והוא מחרף ומגדף אלא תרגומו וחזו ית יקר אלהא דישראל פירוש כצורתו וחזו ית אלהא דישראל:

בדאי הוא דכתיב כי לא יראני האדם וחי:

והמוסיף עליו וחזו ית מלאכא דיי אלהא דישראל ותחות כורסי יקריה הרי זה מחרף שמשוה כבוד עבד לכבוד קונו סליק פרק שלישי.

פרק ד - בני העיר

בני העיר שמכרו רחובה של עיר. יש בו קדושה כדמפרש בגמר'.

דף כו.

לוקחים ספרים. נביאי' וכתובי' אבל אם מכרו כו'. שמעלין בקדש ולא מורידין: וכן במותריהן. מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחותה.

כתב הרב אפרים הא מתניתין קשיא רישא אסיפא דכולה רישא שמעינן מינה היכא דלא מעלי ליה אסור. וסיפא דקתני ספרים לא יקחו מטפחות שמעינן מינה דלא בעי' עלוי דבשלמא מתורה לא יקחו ספרים דשמעת מינה הא תורה בתורה שפיר דמי ליכא למשמע מידי דאיכא למימר כיון דליכא לעלויי שפיר דמי אלא מספרים לא יקחו מטפחות דשמעת מינה הא ספרים בספרים שפיר דמי ואע"ג דאיכא לעלויי ש"מ דלא בעי' עלויי וכיון דקשיא רישא וסיפא ליכא למשמע מינה אי מעלין דוקא או אין מורידין דוקא אלא מדאמרינן לקמן בענין ס"ת כיון דלא מעלי ליה אסור אלמא מעלין דוקא ואיידי דתנא רישא ספרים לוקחים תורה דדוקא תורה ולא ספרים תנא סיפא נמי ספרים לא יקחו מטפחות ולעולם אפילו ספרים לא יקחו בדמיהם ספרים אלא תורה מיהו קשיא לן ההיא דאין מוכרים של רבים ליחיד הא של רבים לרבים מוכרים ואע"פ שאין מעלין הדמים דאי מעלין הדמים הא ודאי אפילו של רבים ליחיד מצו מזבני משום דעלוי עדיף כדמוכח בגמר'. ותירץ הר"ז ז"ל דכל דבר שעומד בקדושתו לא בעינן עילוי כגון של רבים לרבים כיון דקאי בקדושתיה לא בעינן עלוי ורישא דמתניתין דבעי עלוי התם בדבר שאינו עומד בקדושתו איירי. וספרים לוקחים ס"ת דאמרינן דבעיא עלוי התם אותם ספרים לא קיימי בקדושתייהו דשל רבים ליחוד נינהו. ובגמר' נמי דקא בעי עלוי גבי מהו למכור ס"ת ישן התם שמוכרו מרבים ליחיד וכי תימא הניחא לר"מ דקא חשיב פחיתת קדושה מרבים ליחיד אבל לרבנן דאמרי ליה אף לא מעיר גדולה לקטנה בתמיה דכי היכי דמעיר גדולה לעיר קטנה לא נפקא מקדושתיה הם הכי נמי מרבים ליחיד א"כ היכי משכחת לה בספרים דתיפוק ליה מקדושתיה הא לא קשיא דהאי אמרו לו דרבנן לא באו לחלוק על ר"מ אלא להוסיף על דבריו וה"ק א"כ שהודית לנו דמרבים ליחיד גרע קדושתיה ה"נ מגדולה לקטנה דגרע מקדושתיה ואין יכולין למכור דרבנן מכולהו סבירא להו דהוי גריעה קדושה וכן כתב הראב"ד בתשוב' שאלה.

גמרא זו דברי ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה בהדיא תניא בתוס' דמגלה דהוא אמרה: בתעניות ובמעמדות. כדתנן במסכת תענית מוציאין את התיבה לרחובה של עיר: אקראי בעלמא. אינו תדיר.

פיסקא בית הכנסת לוקחין תיבה לא שנו. שיכולין בני העיר למכור בהכנ"ס:

אלא של כפרים אבל של כרכים. הויא ליה דרבים והכל בעליה ואין בני העיר לבדם בעליה ולא מצו מזבני לה:
לא שאנו. שאין מורידין הדמים מקדושתן ולוקחין בדמיו בית הכנסת ולא דבר של חול:
אלא שלא מכרו ז' טובי העיר וכו'. אלא שהודיעו להם ומכרו על דעתם אבל מכרו ו' טובי העיר במעמד אנשי העיר. מותרין הדמים:
למשתי בהו שכרא. דפקעא ליה קדושתיה לגמרי ויצא לחולין.

דף כו:
רבינא הוה ליה ההוא תילא וכו'.
כתב הר"א נראה לי כי רבינא היה חושש שמא יפשעו בדמים מלקנות בהם דבר קדושה לפיכך א"ל רב אשי זבניה מז' טובי העיר. ויש מי שרוצה לומר שאין מותר ללוקח להשתמש בו עד שיקנו בדמים דבר המקודש:
[לא לסתור אינש בי כנישתא כו'. גרסינן בב"ב ד"ג ע"ב. והג"מ דלא חזי בה תיוהא אבל חזא בה תיוהא סתר ובני לה כי הא דרב אשי חזא בה תיוהא בבי כנישתא דמתא מחסיא סתרה ובניה ולא] אפקיה לפוריה מיניה עד דתקין שופכי. אע"ג דתנן לקמן אין אוכלין בהן ואין שותין בהם ואין נוהגין בה קלות ראש. איכא למימר דהכא מיירי בבית שהיה סמוך לאותו בהכנ"ס וכן י"ל בפרק ערבי פסחים גבי אותן בני אדם שקדשו בבית הכנסת דלאו דוקא בבית הכנסת אלא בית הסמוך לבית הכנסת אבל ליכא למימר שבתי כנסיות של בבל על תנאי היו עשויות כדאמרינן לקמן דהא כל זמן שהן בקדושתן לא שייך בהו על תנאי הן עשויין כדאשכחינן לקמן שלא היו רוצים ליכנס בה מפני המטר אי לא משום שמעתא בעיא צלותא:
חלופא וזבונא שרי. שחלה הקדושה [על החילוף או על הדמים] ומותר לישתמש בו:
לבני. לבנים של בית הכנסת:
בחדתי. לבנים חדשות שנעשו לבית הכנסת ואפי' למאן דאסר תכריכי המת בהזמנה ה"מ כגון אורג בגד למת דמכיון שהוא ארוג מיד הוא ראוי לפרשו על המת אבל לבנים מחוסרין עשייה ותיקון ולבנותן בחומה הילכך כשהלבנים מוכנים לבית הכנסת הוה ליה כטווה פשתן לארוג למת דליכא מאן דאמר בהא הזמנה מילתא היא:
מתנה. פירש הר"ב ז"ל מז' טובי העיר במעמד אנשי העיר דבאנפא אחרינא לא משכחת מתנה בבית הכנסת דקא הויא לה מתנה כמכירה למשתי שכרא. ומאן דאסר. לאו משום דלית להו רשותא לז' טובי העיר ליתן בית הכנסת במתנה אסר דהא אמרינן לעיל דז'

טובי העיר במעמד אנשי העיר בכל מידי אית להו רשותא אלא משום הכי אסר דלא אפשר ליה למקבל מתנה לאשתמושי ביה:
דאמאי תפקע קדושתיה ומאן דשרי אי לא וכו' הדר הויא ליה מתנה כזביני. ומותר להשתמש בו:
כורסיא. בימה של עץ שקורין אלמיברי:
תשמיש דתשמיש הוא. שפורס מפה עליה ואח"כ נותן ס"ת עליה. תיבותא דאירפט. ארון שנתקלקל וחבירו מנעל המרופט. מלמד ששפתי זקנים מתרפטות:
זבולי. סביב הספר עושים מסגרת עור בגובה הספר כדי לשמור הספר ענין מדור כמו יזבלני אישי:
קומטרי. ארגזי:
אפילו שונה הלכות. שלא שימש ת"ח:
מבי כנישתא לבי רבנן. לעשות מבית הכנסת בית המדרש. גרסינן בב"ב פרק השותפים די"ג ע"ב תניא מדבק אדם תורה נביאים וכתובים כא' דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר תורה בפני עצמן נביאים בפני עצמן וכתובים בפני עצמם. וחכמים אומרים כל א' וא' בפני עצמן ואמר ר' יהודא מעשה בביתוס בן זונין וכו'. והא דתניא הכא.

דף כז.

מניחים תורה על גבי נביאים וכתובים ואין מניחים נביאי' וכתובים על גבי תורה אתיא שפיר לכל הני תנאי דהתם דלר' מאיר אסור להניח לפי שעה זה על גב זה כיון שאינן מדובקין אבל היכא שהוא מדבקן יחד כדי לשומרן מותר ואפי' לרבנן נמי דאמרי כל נביא ונביא בפני עצמן איכא למימר דאתיא שפיר דסברי איפכא מדר' מאיר דלדבק אסור אבל נביא על נביא מותר להניח ולר' יהודה נמי איכא למימר דאע"ג דאית ליה הכא נביאים בפני עצמן וכתובים בפני עצמן התם גבי להניחם זה על זה אין שום חילוק של קדושה ביניהם. ונראה דהלכה כר' מאיר דשרי לדבק כולן יחד מדעשה רבי מעשה כמותו:
אין מוכרין. לכתחלה:
אינו רואה סימן ברכה. באותן דמים:
וכן במותריהן. [אמר רבא לא שנו אלא שמכרו והותירו]. מכרו אחד מן הקדושות הללו ולקחו ממקצת הדמי' קדוש' אחרת והותירו מהן:
אבל גבו. מעות מן הצבור לצורך ס"ת וקנאוהו ונותרו בידם מן המעות מותר לעשות באותו מותר כל חפצם שהרי עדיין לא בא לכלל קדושה:

אבל התנו. ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר מותר ואע"פ שלא מכרו אותן ז' טובי העיר שאלו מכרו הן במעמד אנשי העיר אעפ"י שלא התנו יכולין הן לעשות בכל הדמים כל חפצם:

נותנין. להוציא את עצמם מן החשד. פרשא דמתא. בני העיר שוכרין רוכב סוס שהוא מזומן להן לשלחו אל מושל העיר כשיצטרכו:

דף כז:

חבר העיר. חכם המתעסק בצרכי הצבור.

מתניתין אין מוכרין את של רבים וכו' אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי וכו'. רבינו אפרים פירשה בבית הכנסת של יחיד והוצרך לפרש כך משום דקשיא ליה דר' מאיר אדר' מאיר כיון דאמר ר' מאיר דאין מוכרים משל רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו על מה צריך תנאי הלא הוא עומד בקדושתו לעולם. ורש"י ז"ל פי' בבית הכנסת של רבים לרבים ומשום דנרא' כמזלזל כשמחליפין אותו ומסלקין את עצמן ממנו. ולי נראה מתניתין מילי קתני מעיקרא קתני' שאם מכרו בני העיר בית הכנסת לחלל על הדמים יש להם באותן דמים לעלות בקדושה כדקתני בית הכנסת לוקחים תיבה. ואם מכרו בית הכנסת להעמידו בקדושתו עושין בדמיו כל צרכן ובזו אסר ר' מאיר למכור את של רבים ליחיד אבל את של רבים לרבים מותר ועושין בדמיו כל צורכן וכל זה בשלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר שאלמלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אעפ"י שמכרוהו לחלל קדושתו על הדמים אפי' לשתות שכר באותן הדמים מותר ובתר הכי קתני אין מוכרין בית הכנסת אלא על התנאי כשמוכרים אותו לעלות בדמיו ולחלל קדושתו בקדושת הדמים חוץ מד' דברים. הללו.

דף כח.

מפשילין. גודלין וה"ה לכל מלאכה אלא שהפשלת חבלים צריך מקום רחב ידים וב"ה בית גדול הוא וראוי הוא לכך:

מפני עגמת נפש מניחין אותו לעלות עשבים כדי שתהא עגמת נפש לרואים שיזכרו את ימי בנינו ואת שהיו רגילין להתאסף שם.

גמרא במה הארכת ימים. באיזו זכות:

ואין מפשילין בתוכן חבלים. לאו דוקא נקט חבלים אלא כל מלאכה נמי אסורא למעבד בבית הכנסת דכל מלאכות קלות ראש הוא אלא להכי נקט הפשלת חבלים לפי שבית הכנסת רחבה וברחבה דרכן של בני אדם להפשיל חבלים הרב אבי ז"ל.

דף כח:
ואין נאותין בהם. ואינו מתקשטין בהן:
על תנאי. על מנת שישתמשו בהם נראה שפירש רש"י ואפי' בישובן יכול אדם להשתמש בהן שבשעת בנין התנו בהן. ואעפ"י שעל תנאי שישתמשו בם הם עשויין:
אין מחשבין בהן כדמפרש ואזיל מפני שהוא קלות ראש ולא מהני ביה תנאי. ויש מפרשים על תנאי הם עשוים שבחורבנן לא יהיה בהם קדושה לשום דבר בעולם ואעפ"י שעל תנאי הם ולאחר חרבן נקל בהן אפ"ה אין נוהגין בהן עכשיו האי קלות ראש דחשבונות:
זילחא דמיטרא:
זרם מים:
צילותא. דעת צלולה. איצטריך ליה לאינש וכו'. כיון שאין נכנסים בהן אלא לצורך אם הוצרך נקרא אחד מבית הכנסת מה יעשה:
מיתא אתו. באי באו.

דף כט.
פיסקא ואין עושין קפנדריא וכו'.
גמרא אדמקיפנא הדרי ואיעול בהא. בעוד שאקיף שורות הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר דרכי ממבוי למבוי ובהכנ"ס בהם ולא ידעתי על מה השמיט הרב ז"ל מלכתוב להא דא"ר אבהו עלה אם היה שביל מעיקרו מותר:
והא דא"ר חלבו א"ר הונא הנכנס לבית הכנסת להתפלל מצוה לעשות קפנדריא שנאמר ובבוא עם הארץ להתפלל לפני יי. הזכירה במס' ברכות פרק הרואה.
מתניתין קורין בפרשת שקלים. באדר כדי שיקריבו בא' בניסן מתרומ' חדשה:
ומפסיקין לשבת אחרת. לעולם אם חל ר"ח אדר בתוך השבת בשבת של אחר ר"ח מפסיקין כדי שתהא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים משום דבעי למקרי תמחה את זכר עמלק סמוך למפלתו של המן שהיה מעמלק:
ושבת שניה של אדר. שחל להיות בשבת א"נ בתוך השבת. שבת שניה. שבת סמוכה לפורים. בג' פרה אדומה. כדי שיטהרו טמיאי מתים עצמן לפני הפסח:
בד' החדש הזה. משום ר"ח ניסן ובגמר' מפרש איזוהי ג' וד' ובתלמוד ירושלמי מפרש בדין הוא שתקדים פרשת החדש לפרשת פרה אדומה שהרי בא' בניסן הוקם המשכן ובשני לו שרף אלעזר את הפרה אלא מתוך טהרתן של ישראל הקדימה הילכך כל כמה דמצינן לסמוך פרשת פרה אדומה לפרשת החדש סמכינן:

בה' חוזרין לכסדרן. לאותו סדר שהיו רגילין קודם לכן פירש ר' ירמיה לקמן לסדר הפטרת אבל פרשת היום אין מפסיקין:
לכל מפסיקין. פרישנא בגמר' שמפסיקין הפטרת היום ומפטירין בענין המאורע:
לראשי חדשי' וכו'. אבל בפ' היום לא לכל מפסיקים אלא פעמים מפסיקין ופעמים אינן מפסיקין פעמים מפסיקין בכל המועדות ופעמים אינן מפסיקים כגון בד' פרשיות וכגון בראשי חדשים בחנוכה ופורים לבני ט"ו שאם חלו בשבת אין מפסיקים פרשת היום.
אבל הפטרת היום לעולם מפסיקים ומפטירין בענין המאורע:
בתעניות ובמעמדות. פרשו בגמ' דתעניות ומעמדות שהן בחול ואין בחול הפטרה כדי שנאמר שנפסיק הפטרה ונפטיר בענין המאורע הפסקתן היא הפסקת הפרש' שמניחים פרשת היום וקורין בפרשת התעניות או המעמדות והא כדאיתא והא כדאיתא לכל מפסיקים דרישא קאי בהפסקת ההפטרה כדפרשינן לעיל. ותעניות ו ומעמדות שהן בחול ואין בחול הפטר' הפסקתן היא הפסקת הפרש'

דף ל.

גמרא [באלפסי] ואפי' ט"ו וכו' מקדימין וקורין בפרשת זכור בשבת שעברה ומשכחת לה כשחל ר"ח ניסן להיות באמצע שבת שבשבת שלפני ר"ח ניסן קורין לפרשת החדש ובשבת שלפני אותו שבת שהיא לפני ר"ח ניסן קורין בפרשת פרה ואותה שבת היא סמוכה לפורים מאחריה אבל אם חל ר"ח ניסן להיות בשבת הויא לה שבת של פרשה ג' שבת הסמוכה לר"ח ניסן לפי שבאותה שבת עצמה קורין פרשת החדש ובשבת הסמוכה לה מלפניה שהוא ביום כ"ג לחדש קורים בפרשת פרה ואותה שבת אינה סמוכה לפורים מאחריה שהשבת הסמוכה לפורים היא י"ו לחדש ומפסיקין בה כדי שנקרא פרשת פרה לשבת הבאה שהיא ביום כ"ג לחדש ופרשת החדש לשבת האחרת שהיא ביום ר"ח ניסן.

דף ל:

באלפס
פיסקא בה' חוזרין לכסדרן. לסדר הפטרות אבל פרשת היום אין מפסיקים נקוט האי סימנא בידך וכו'.
מתניתין בפסח בפרשת הסועדות וכו'. בגמר' אמרינן דהאידנא לא כמתניתין נהגו עלמא וכולהו פרשיות דמועדות והפטרותיהן מפרש בגמרא.

דף לא.

גמרא והאידנא נהגו עלמא למקרי מש"ך תור"א קד"ש בכספ"א פס"ל במדבר"א של"ח בוכר"א

כתב הראב"ד ז"ל היינו טעמא דלא קרינן שלח בתר קדש כסדר הכתוב בתורה משום דביום הז' בעי' למקריה וביום הז' היתה קריעת ים סוף ואמרו שירה כמו שפירש רש"י בפירוש החומש. ותורח היינו טעמא דקדים בתר משך דהיינו ביום שני משום דכתיב בה וספרתם לכם ממחרת דהיינו ביום שני. וזה הסדר כשחל הפסח בא' ג' ז' אבל חל בה' הסדר משך תורא פסל במדברא קדש בכספא שלח בוכרא. בעל העיטור. ומוציאין בכל יום שני ספרי תורה וקורין בא' על הסדר הזה ובשל מוסף קורין בחודש הראשון. בעצרת ביום טוב ראשון וכו'. מוציאין בכל יום שני ס"ת ובשל מוסף קורין וביום הביכורים: בראש השנה. מוציאין שני ס"ת וקורין בשל מוסף ובחדש השביעי. ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג. ואין מוציאין אלא ס"ת אחת:

ביום טוב האחרון של חג קורין כל הבכור. זו היא גירסת הרי"ף. אבל בספרים שלנו גרסינן בי"ט האחרון של חג קורין מצות וחוקים. שמתחילין בעשר תעשר שיש בו כמה מצות. ואומר כל הבכור עד סוף הסדר ולהכי צריך להתחיל מעשר תעשר משום דסוכות זמן אסיפה היא:

למחר קורין וזאת הברכה. משום אסוקי אוריתא:

מקרא קרינן ראה אתה אומר אלי. שיש בו מצות רגלים ורמז חולו של מועד דכתי' את חג המצות תשמור שבעת ימים למדנו מכאן איסור מלאכה בחולו של מועד במסכת חגיגה: איפטורי בניסן העצמות היבשות. מפני אותן שיצאו ממצרים קודם הקץ וחיו בימי יחזקאל:

בתשרי והיה ביום ההוא ביום בוא גוג. שאותה מלחמה תהיה בסוכות.

מתניתין בפורים ויבא עמלק. ואע"פ ששנינו אין פוחתין מעשרה פסוקים הא פריך בירושלמי ומשני שניא היא שהוא סדרן של יום פי' כיון דסליק ענינא פוחתין:

במעמדות. שהיו עומדים על הקרבן בשעת הקרבתו:

ברכות וקללות. להודיע שעל עסקי החטא פורענות באה לעולם. בשני ובחמשי קורין כסדרן. בענין סדר פרשיו' ותנאי פליגי בברית' היכא מתחיל בשני ובחמשי:

ואין עולה מן המנין. כשיגיע ימי המועד יחזרו ויקראו מה שקראו בשבת זו. שנאמר וידבר משה את מועדי יי וגו'. אכולא מתניתין קאי ללמוד מכאן שמצוה לקרות ביום המועד מענין המועד.

גמרא שבת ראשונה בנרות דזכריה. לפי שעיקר נבואת זכריה היתה בבית שני ובבית שני נעשה הנס אנו מקדימין נרות דזכריה לנרות דשלמה.

דף לא:
מוסר יי בני אל תמאם וגו'. והמפסיק בהם מראה בעצמו שקשה בעיניו לקרותן:
ר' יהודה [אומר] מקום שמפסיק וכו'. כמו שאנו נוהגין היום והיינו דאמרינן במתניתין אין עולה להם מן החשבון.

דף לב.
פותח ורואה וכו'. טעמא דר' מאיר כדי שלא יאמרו ברכה כתובה בתורה (וכן) והלכה כר' יהודה.
כתב הרב רבינו משה ז"ל דוקא בברכה ראשונה הוא דהילכתא כר' יהודה. [דאינו] צריך לגלול כשמברך אבל בברכה אחרונה צריך לגלול דפלוגתא דר' מאיר ור' יהודא לא הוי אלא בברכה ראשונה כדקתני וחוזר ופותח וקורא ולא מיירי בבתריתא אלמא ר' יהודה לא פליג אלא בקמייתא ולא נהיר דטעמא דר' יהודה בתרוייהו שייך דמפרש טעמא בברכה ליכא למיטעי. וכיון שכן אין אומרים ברכות כתובות בתורה; הלוחות. הן עשויין לספרים שלנו שאין עשוין בגליון. הבימות. בימה של עץ שהיו עושין למלך בפרשת הקהל כדאיתא בסוטה. יעמידנו על התפר. פירש רש"י ששם ראוי להדקו יפה הגולל ס"ת. מענין לענין והוא יחידי וס"ת מונח על ברכיו וגוללו גוללו מבחוץ [כו' שאם יאחוז] העמוד הפנימי ויגלול לצד החוץ יתפשט החיצון ויפול לארץ:
וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים. שיאחז בעמוד הפנימי ויהדקנו על החיצון כדי שלא יהא פושט זרועותיו על הכתב שמצוה להראות את הכתב לעם כשמהדקו ולפי שאין קורין בתורה פחות מעשרה נקט וכדגרסינן במסכת סופרים. עשרה שקראו. עשרה ערום. בלא המטפחת:
תיגלל המטפחת עשרה שנאספו וקראו הג' או הז' כחק היום. סביב ס"ת:
ואל תיגלול ס"ת. בתוך המטפחת.

סליק פירקא וסליקא מסכת ברחמי שמיא

השמטה

(עיין לעיל קודם דף י"ט ע"א שציין לכאן וכתב שם עיין בסוף הספר באות אל"ף)

אות אל"ף

[בפ"ק דגיטין ד"ו ע"א] א"ר יצחק שתים תיבות כותבין בלא שרטוט ג' אין כותבין.
פיר"ת בס' הישר בלא שרטוט העליון שאין ס"ת וכ"ש שאר ספרים צריכין שרטוט אלא שיטה ראשונ' חוץ מן המזוז' שהלכה למשה מסיני שצריכה שרטוט בין כל שיטה

לשיטה ואי אפילו ג' תיבות נמי אין כותבין אמאי איצטריך הלכה למשה מסיני במזוזה והא דאמרינן הכא (דט"ז ע"ב) מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה היינו כמזוזה שיש בה מלכות שמים תדע דהא אמרינן הכא (די"ט ע"א) נקראת ספר ונקראת אגרת. נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה כס"ת ואי ס"ד ספר תורה צריך שרטוט תיפוק לי שרטוע מהתם משום שנקראת ספר ולמה לי דברי שלום ואמת. עוד הביא ראיה מדאמרינן במנחות (דל"ב ע"ב) שתפילין אין צריכין שרטוט ומי גרעי מכל הספרים. וא"ת שהלכה למשה מסיני הוא הא לא חזינן בגמרא הלכה בתפילין כלל וכי גמירי במזוזה הוא דגמירי שהיא צריכה שרטוט. אבל רש"י ז"ל פי' הכא דמגלה כאמתה של תורה היינו ס"ת עצמו וכן משמע בירושלמי נאמר כאן דברי שלום ואמת ונאמר להלן אמת קנה ואל תמכור הרי היא כאמתה של תורה מה זו צריכה שרטוט אף זו צריכה שרטוט. מה זו נתנה להדרש אף זו נתנה להדרש. ותפילין שאינם צריכים שרטוט אפשר לומר מדאמר רחמנא מזוזה מכלל דתפילין לא צריכי שהתפילין ומזוזה כיון שלא ניתנו לקרות בהן מן הדין אינן צריכין שרטוט שאין שרטוט אלא בס"ת ושאר הספרים שניתנו לקרות בהן כדי שלא יתערבו השיטות וירוץ הקורא בהן ואתיא הלכה למשה מסיני והצריכה שרטוט למזוזה אבל תפילין בדינן עומדים ואין צריכין שרטוט כלל שלא ניתנו לקרות בהן אלא מחופין וטמונין הן בעורן. ומה שהוקשה לו לר"ת ז"ל אמאי צריך דברי שלום ואמת במגלה שהרי נקראת ספר כיון שנקראת אגרת הוה אמינא שאין צריכה שרטוט ומה שנקראת ספר להלכותיה אתא שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ולאו לשאר מילי לפיכך הוצרך לכתוב דברי שלום ואמת שהחזירה לכלל ספר נמי להצריכה שרטוט וה"ה לעבוד ולכתוב אשורית ובדיו. ושמא לא הוצרך אלא לשרטוט שהייתי אומר כיון שנקראת אגרת אינה צריכה שרטוט שבכך היא דומה לאגרת יותר משאר הדברים והתם במס' מגלה ירוש' גרסינן הלכה למשה מסיני שהיו כותבין בעורות בדיו מסורגל פי' משורטט בין שיטה לשיטה דהיינו לשון סירגול בכל מקום. ובבראשית רבה זה ספר תולדות אדם אף הסירגול הספר אדם הראשון למד ואשכחית התם בספרי ויקרא. קווצותיו תלתלים זה הסרגול. שחורות כעורב אלו השטות. והיינו סרגול כל שטה ושטה שהן עשויות תלתלים והורו מקצת חכמי הצרפתים דכי אמרינן דג' אין כותבין ה"מ כההוא דאמרינן בפ"ק דגיטין בני אדם העולין משם לכאן הם קימו בעצמם ויתנו הילד בזונה והילדה מכרו ביין דקרא גופיה מייתי א"נ כגון דאמרי בתלמוד שנאמר אבל במקום שכותב אגרות הרשות ומדבר בלב נקיה ונקט לישנא דקרא אין צריך שרטוט שאין זה קדוש שלא נתכוין לפסוק אלא ללשון צח ובירושלמי לא משמע הכי דגרסינן בפ' בני העיר שלח ר' אבהו וכ' לון הרי

פייסנו לג' לטורין וכו' אבל תמר תמרורת בתמרוריה היא עומדת ובקשו' למתקה ולשוא צורף צרף ר' מונא משלח כתב לר' הושעיא ראשיתך מצער מאד תשגא אחריתך משמע דאפי' בכי האי גונא אינו רשאי לכתוב פסוק בלא שרטוט. ראינו שנהגו מקצת העם לכתוב פסוקים בלא שרטוט אפי' בתלמוד וסבורי לומר שלהפרש הפסוק או להלכותיו מותר וטועים הם דהא ר' אביתר (דגיטין ד"ו ע"ב) דומיה דהלכותיו ואמרינן נמי ביבמות (דק"ו ע"ב) ואקרינוה מאי דכתיב בס' אוריתא דמשה מאן יבנו וגו' ואמרינן מר זוטרא משרטט וכתב להו וכן הדין נותן דלמה יהא מותר אם צריך לו ישר ויכתוב אבל נראה שכתיבה זו שאינה אשורית מותר לכתוב בלא שרטוט שלא אמרו אלא כגון ס"ת ונביאים שכתיבתן אשורית אבל כתיבה זו ודאי מותר שאינה כתיבה כלל ולא הוכשרה בכל ספר הקדש ועל דא סמיך רבינו למכתב כתיבה זו בלא שרטוט וכן עמא דבר.

בריך רחמנא דסייען

נעתק בשלמנקה בשנת מאתים ושנים ועשרים בחדש ניסן בימ"ק.